

**Universitat de les
Illes Balears**

Títol: La formació docent en filosofia 3/18.

NOM AUTORA: Cira Roig Galdón.

DNI AUTORA: 47.252.087 J

NOM TUTORA: Gemma Tur Ferrer.

Memòria del Treball de Final de Grau

Estudis de Grau d'Educació Infantil

Paraules clau: filosofia 3/18, formació docent, reflexió, educació infantil, treball empíric

de la
UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs Acadèmic 2012 - 13

Cas de no autoritzar l'accés públic al TFG, marqui la següent casella:

"La filosofia és l'única disciplina que estableix connexions múltiples amb altres matèries i que, per això, ofereix un marc idoni perquè l'alumnat pugui pensar a través d'aquestes altres disciplines. El raonament, la formació de conceptes i les habilitats del judici que potencia la filosofia en els primers anys d'educació primària són indispensables per als estudis secundaris."

De Matthew Lipman, a De Puig i Sàtiro (2011, 18).

Resum.

El present Treball de Fi de Grau és una recerca empírica que pretén esbrinar quins coneixements tenen els mestres, que col·laboren a l'etapa d'educació infantil del CEIP Sant Carles, sobre la filosofia 3/18. Entenent aquesta, segons De Puig (2012, 21), com una eina útil per als docents i capaç d'estimular a l'alumnat a reflexionar, ja sigui sobre si mateix o sobre el món en general.

És per aquest motiu que les nostres preguntes d'investigació volen respondre qüestions com: on han rebut els mestres la formació en filosofia 3/18? O, els mestres especialistes i els d'infantil tenen els mateixos coneixements en aquest tema?

Per recollir aquestes dades, considerarem que el mètode que s'ajustava més a les nostres necessitats era l'enquesta i gràcies a ella obtinguérem una sèrie de conclusions que, encara que donen respostes a les nostres inquietuds, ens han despertat moltes altres curiositats.

Paraules clau.

Filosofia 3/18, formació docent, reflexió, educació infantil, treball empíric.

Abstract.

This degree's Final Project is an empiric research with the purpose of finding out what knowledge own those teachers, who collaborate on the childhood education stage at CEIP Sant Carles, about 3/18 philosophy. Understanding these concept, as that given by De Puig (2012, 21), of a tool that is useful for teachers and at the same time able to stimulate pupils to reflect, both on themselves and on the outside world.

This is the reason why our research questions have the aim to answer queries such as: where have teachers acquired their academic training on 3/18 philosophy? Also, do specialist teachers and childhood education teachers have the same knowledge about this topic?

In order to collect these data, we arrived to the conclusion that the most suitable method according to our needs was the survey and thanks to it we obtained a range of deductions that, even though they answer our queries, have also brought on many interests.

Key Words.

3/18 philosophy, teaching training, reflect, the childhood education, empiric research.

ÍNDIX.

	<i>Pàg.</i>
1. Introducció.....	6.
2. Objectius del treball.....	7.
3. Competències treballades.....	8.
4. Metodologia.....	11.
5. Marc teòric.....	12.
5.1. Què és la filosofia?.....	12.
5.2. Què és la filosofia 3/18?.....	13.
5.3. Antecedents de la filosofia 3/18.....	15.
5.4. Objectius de la filosofia 3/18 com a projecte.....	17.
5.5. Filosofia a l'educació infantil.....	20.
5.6. Estat de la qüestió.....	25.
6. Disseny i desenvolupament de la proposta.....	27.
6.1. Introducció.....	27.
6.2. Objectius.....	28.
6.3. Metodologia d'investigació.....	30.
6.4. Preguntes d'investigació.....	37.
6.5. Instrument.....	39.
6.6. Anàlisi dels resultats.....	44.
7. Discussió.....	51.
8. Conclusió.....	54.
9. Referències bibliogràfiques.....	57.
10. Annexos.....	59.

Índex de figures.

	<u>Pàg.</u>
Figura 1. Esquema resum de l'objectiu general (De Puig i Sàtiro, 2011, 14).....	17
Figura 2. Esquema del contingut del programa <i>Juguem a pensar</i> (De Puig, 2012, 198).....	21
Figura 3. Diagrama explicatiu del nucli de la proposta (De Puig i Sàtiro, 2011, 25).....	22
Figura 4. Tipus de preguntes (Ballester, 2004, 400).....	34
Figura 5. Qualitat de l'enquesta (Ballester, 2004, 408).....	35

Índex de gràfics.

	<u>Pàg.</u>
Gràfic 1. Respostes a la qüestió 1.....	44
Gràfic 2. Respostes a la qüestió 2.....	45
Gràfic 3. Respostes a la qüestió 3.....	45
Gràfic 4. Respostes a la qüestió 4 i 5.....	46
Gràfic 5. Respostes a la qüestió 7.....	47
Gràfic 6. Respostes a la qüestió 8.....	47
Gràfic 7. Respostes a la qüestió 9.....	48
Gràfic 8. Respostes a la qüestió 10.....	48
Gràfic 9. Respostes a la qüestió 12.....	49
Gràfic 10. Respostes a la qüestió 13.....	49
Gràfic 11. Esquema de les conclusions.....	56

1. Introducció.

El present Treball de Fi de Grau (TFG) pretén ser una recerca sobre el què és el projecte de la filosofia 3/18, doncs és un tema que durant els estudis de Grau d'Educació Infantil es menciona de forma superficial, però no es tracta amb profunditat. És per això que el treball acadèmic que aquí ens ocupa ha de partir d'un marc teòric on es faci menció als autors i teories de referència en aquest àmbit.

Així mateix, després d'aconseguir un primer apropament per entendre ben bé en què consisteix aquest projecte, necessitarem contrastar tota aquesta amalgama d'informació amb la realitat que es viu a les escoles, en particular al Col·legi d'Educació Infantil i Primària (CEIP) Sant Carles, i així esbrinar quin és el coneixement real que tenen els mestres d'avui d'aquesta filosofia, suposadament en auge.

Tot això per, en definitiva, poder aportar una visió particular del que succeeix a les escoles envers un tema tant important com és el poder donar eines de reflexió als infants, la futura població.

2. Objectius del treball.

A grans trets els propòsits d'aquest projecte es poden dividir en objectius generals i objectius específics, que són els següents:

Objectius generals:

- Adquirir un major coneixement sobre què és la filosofia 3/18.
- Obtenir informació sobre quines són les propostes que es poden dur a terme a l'educació infantil.
- Saber quina és la coneixença que tenen els docents sobre aquest projecte.

Objectius específics:

- Entendre quins són els objectius i les finalitats d'aquest projecte a l'educació.
- Conèixer quins són els autors i teories de referència que fonamenten el projecte de filosofia 3/18.
- Adquirir un major bagatge sobre les possibles propostes didàctiques per a posar en pràctica activitats pròpies del projecte filosofia 3/18.
- Saber quina és la informació amb la que disposen els mestres del CEIP Sant Carles que actuen a l'etapa d'infantil envers la filosofia 3/18.
- Contrastar totes les dades obtingudes durant la recerca per poder realitzar una reflexió acurada sobre el coneixement dels educadors respecte la filosofia 3/18.

3. Competències treballades.

Amb aquest treball acadèmic les competències que es pretenen desenvolupar com a futura docent d'Educació Infantil es poden dividir en tres grups i són les següents:

Competències personals i relacionals:

- Desenvolupar un autoconcepte professional positiu i ajustat, prenent consciència de les pròpies capacitats i limitacions.

- Mantenir una actitud ètica, compromesa amb la professió docent en el marc d'una ciutadania democràtica, responsable i solidària.

- Promoure una imatge digna de la infantesa i el respecte als drets dels nens.

- Capacitat per fomentar valors educatius en defensa de la igualtat entre gèneres i fomentar la cultura de la pau.

- Capacitat per promoure actituds educatives de sostenibilitat i de respecte mediambiental.

En la meua opinió amb aquest Treball Fi de Grau es desenvolupen totes aquestes competències, doncs la temàtica seleccionada ho facilita.

És a dir, la filosofia 3/18 és un projecte que en sí mateix ja promou l'ètica professional, el respecte, els valors educatius i les actituds sostenibles. Per tant, si a més es pretén realitzar, com és el cas, un treball acadèmic que intenta esbrinar la utilitat d'incloure la filosofia 3/18 en la formació docent, no estem només argumentant el fet d'haver treballat competències relacionades amb el creixement personal i el desenvolupament relacional, sinó que estem remarcant la importància de fer-ho en la formació dels futurs mestres.

Competències professionals:

- Promoure la creació, la interpretació i l'apreciació de les arts i les tecnologies associades com a instruments de cooperació i comunicació no verbal.
- Capacitat per desenvolupar tècniques i estratègies de comunicació.

Gràcies a la temàtica triada per a realitzar el projecte que aquí ens ocupa és inevitable desenvolupar noves tècniques i/o estratègies de comunicació, si més no conèixer-les, doncs la filosofia 3/18 basa tot el seu currículum en tasques que reforcen i alenteixen la reflexió com a eina comunicativa. I no només es realitzen activitats que tenen com a eix fonamental la conversa, sinó que, segons als autors o llibres de referència, es poden arribar a emprar contes, quadros o altres representacions artístiques per encoratjar als nens a realitzar les reflexions.

És per això que havent realitzat una recerca en aquest àmbit, la filosofia 3/18, es pot assegurar el desenvolupament de competències professionals com les anomenades anteriorment.

Competències acadèmiques i disciplinàries:

- Estudiar les implicacions educatives de les tecnologies de la informació, per així adquirir estratègies per aplicar-les en l'educació infantil i desenvolupar una actitud crítica i ètica.
- Conèixer i aplicar les bases del desenvolupament científic i matemàtic en la primera infantesa.
- Analitzar des d'una visió crítica i constructiva els models organitzatius i contextos educatius actuals; la realitat des d'una perspectiva sistèmica i integradora; i els contextos socioculturals i familiars actuals.
- Interpretar i analitzar les lleis educatives de manera crítica.
- Reconèixer i analitzar els eixos clau del desenvolupament socioemocional adquirint estratègies per afavorir la regulació i l'expressió de les emocions.

Pel que fa al desenvolupament de les competències aquí esmentades i relacionades amb el creixement disciplinari hem de dir que han estat treballades gràcies a l'àrdua recerca realitzada per a poder executar de forma reeixida la part teòrica d'aquest treball acadèmic.

O sigui, per tal de poder recolzar la nostra investigació hem hagut de conèixer quins instruments es solen utilitzar per a portar a terme investigacions en l'àmbit educatiu, hem intentat sempre mantenir un visió crítica durant el desenvolupament escrit del treball i, tot això, sense oblidar el context que ens caracteritza i que, en conseqüència, influeix en la forma de fer i per tant en l'educació.

És per tots aquests motius que considerem que el procés que envolta el desenvolupament d'aquest projecte d'ona resposta i aconsegueix les competències que caracteritzen un creixement complet dels futurs mestres i que s'especifiquen clarament com a objectius del present Treball de Fi de Grau.

4. Metodologia.

Per a realitzar aquest projecte primer he hagut de fer una recerca envers la temàtica seleccionada, és per això que he consultat molts de llibres i articles d'autors que coneixen de primera mà o han viscut alguna experiència envers la filosofia 3/18.

Seguidament he destriat la informació rellevant d'aquella que no ho era tant i he començat a teixir el marc teòric que fonamentarà aquest estudi. El qual no pretén altra cosa que extreure unes dades qualitatives envers el coneixement que tenen els docents que col·laboren a l'etapa d'infantil del CEIP Sant Carles sobre la filosofia 3/18 mitjançant una sèrie d'instruments.

Així que, per contrastar l'amalgama de resultats estrets ha estat necessari realitzar un darrer apartat on s'ha contraposat el material obtingut a la primera part del treball amb les dades aconseguides a la segona meitat, per així poder realitzar una conclusió fiable i solida basada en la reflexió.

5. Marc teòric.

Per a que aquest projecte parteixi d'una bona base és necessari concretar quina és la fonamentació d'aquest i és en aquest moment on ho especificarem: amb l'ajuda i el desenvolupament d'una sèrie de punts, la definició d'alguns conceptes o amb la menció d'alguns autors de referència i els seus estudis.

5.1. Què és la filosofia?

Abans de donar resposta a aquesta pregunta potser seria interessant tenir en compte la definició del què es considera filosofia.

Segons el Diccionari.cat la paraula que aquí ens ocupa prové del terme grec *philosophia* i aquest al seu torn està compost pel mot *philo*, que significa 'amic, amant', i pel mot *sophia*, que equival a 'saviesa, ciència'.

Així el vocable 'filosofia' té tres accepcions.

La primera d'elles és aquella que es forma en unir el sentit del terme *philo* ("Ciència que cerca donar una explicació radical i àdhuc última de la natura, de l'home i la seva actuació i de tota mena de coneixement possible, i que alhora es presenta generalment com a sistema jerarquitzat de judicis de valor sobre l'existència i amb vista a orientar l'actuació personal i col·lectiva") i el mot *sophia* ("Doctrina desenvolupada, sistemàticament o no, per un filòsof o un conjunt de filòsofs, o pròpia d'una tendència, d'una època, etc.").

La segona explica que el mot filosofia fa referència a la "reflexió crítica sistematitzada sobre els fonaments, els límits i les orientacions d'una ciència o un àmbit del saber particulars". I la tercera, és aquella que es crea per extensió, i que defineix el terme filosofia com la "saviesa del qui sap suportar les vicissituds de la vida".

Per tant, aquell significat que s'ajusta més al nostre objecte d'estudi és el segon. Doncs, és l'accepció que entén la filosofia com l'acte de reflexionar d'una forma crítica envers un tema en particular.

5.2. Què és la filosofia 3/18?

És evident que amb aquesta definició del diccionari no ens basta, doncs el fet de definir la filosofia és una tasca difícil i encara no resolta pels autors experts en la matèria, ja que l'explicació, en sí, d'aquest terme, ja és un acte filosòfic i varia segons l'època i els autors.

És per això que, ja el filòsof alemany del segle XVIII, Immanuel Kant, afirmava als seus escrits, com menciona De Puig (2012, 17), que “només es pot aprendre filosofia filosofant”. Per tant, podem deduir d'aquí que només podrem entendre bé el seu concepte si ens hi endinsem de ple en el món de la reflexió, atès que és evident que no trobarem una resposta unànime, però sí que podem realitzar algunes suposicions, com: pensar per un mateix, interpretar el món, aprendre mitjançant el raonament, ... Per aquest motiu, tal vegada, podríem arribar a dir que és una actitud.

Una actitud filosòfica té molt a veure amb la capacitat de deixar-se sorprendre, d'allò que ens envolta quan no tenim explicació. Un clar exemple d'aquesta forma d'enfrontar-se al món és l'actitud que presenten els infants davant les accions quotidianes del seu dia a dia, des de que es lleven i van a l'escola fins a la nit quan se'n van a dormir, doncs a cada moment viuen situacions diverses en les que es qüestionen un seguit de fets. Són totes aquestes circumstàncies les que els sorprenen, els desperten la curiositat i els inciten a cercar respostes i a seguir-se qüestionant.

La filosofia, en aquest aspecte, podria definir-se com una actitud interrogant, de perplexitat davant les coses, una forma de descoberta, a través de la qual obrim un nou camí cap al coneixement. Però no per això el seu màxim objectiu és el de recopilar significats i sabers, sinó més aviat necessita d'ells per a que el subjecte pugui relacionar-los i aprendre a pensar de forma efectiva. De manera que, a més, pugui desenvolupar un judici creatiu i crític.

És per aquest motiu que sembla que la filosofia és una eina important en el creixement i desenvolupament del pensament crític de les persones, doncs ja la UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) a la seva Declaració de 1995, *Declaració de París per la filosofia*, li fa menció. Advertint que els joves d'avui en dia necessiten eines conceptuals sòlides que els capacitin per qüestionar-se els nostres models de vida i així poder, amb sentit i imaginació, anar a la recerca de noves possibilitats.

Doncs la complexitat de la realitat actual, deguda als canvis socials, la globalització o les crisis multidimensionals, com pugui ser el conflicte ètic entre el nostre estil de vida i les preocupacions mediambientals, així ho requereixen.

I per què hem de relacionar aquesta manera de pensar amb els infants? Perquè la seva forma de ser, com ja hem dit anteriorment, es caracteritza per les seves ganes d'aprendre, per la seva actitud qüestionadora. És a dir, per naturalesa els boixos tenen inquietuds, volen saber coses sobre el que els envolta, sobre la vida i que millor que potenciar aquest comportament per a generar en ells una actitud que els ajudi a pensar i seleccionar millor la informació, per posteriorment poder ser crítics i autònoms en el seu pensament.

I amb l'educació? Doncs, per a mi la resposta és obvia i més clara és la pregunta que ens planteja De Puig (2012, 25): “com podem ensenyar a pensar sense reflexionar?”. Si realment l'objectiu de l'educació és general persones crítiques, no podem pretendre una educació on els aprenents siguin subjectes passius. Dit altrament, l'educació i, per tant, l'escola no només ens han de formar en coneixements sinó que ens han de preparar per a la vida.

És per això que l'objectiu de la filosofia, amb els seus mètodes i continguts, “no és fer-nos pensar, sinó fer-nos pensar millor” i això vol dir enfortir les nostres tècniques per raonar, millorar les estratègies per preguntar, d'aplicar el nostre pensament i, en conseqüència, de prendre decisions. És aquest motiu que no es tracta només de tenir coneixements, sinó de comprendre'ls per posteriorment poder-los argumentar o defensar.

Així, partint de les definicions d'autors com Irene de Puig, Angèlica Sático o el Grup d'Innovació i Recerca per a l'Ensenyament de la Filosofia (Grup IREF)¹ deduïm que la filosofia 3/18 és un projecte educatiu nascut a Catalunya l'any 1987 que pretén reforçar les habilitats del pensament dels estudiants, partint de la filosofia com a disciplina fonamental. És a dir, és, segons Grup IREF, un currículum ampli format per un conjunt de programes que es duen a terme des dels 3 fins als 18 anys, enfortint així la capacitat reflexiva dels individus.

¹ El Grup IREF és una associació que promou la proposta educativa Filosofia 3/18 en català i el projecte Noria en castellà, tenint com a referent el currículum internacionalment de Philosophy for Children. Per saber més visiteu la seva web: www.grupiref.org

5.3. Antecedents de la filosofia 3/18.

Podem dir que la filosofia 3/18 és un dels programes que han sorgit arran d'un moviment, cada vegada més extens, que promou la filosofia en l'àmbit educatiu. Però és evident que no en els superiors, com l'Educació Secundària, doncs als darrers anys la presència, pel que fa a les hores lectives, d'aquesta disciplina s'ha vist minvada, igual que el seu pes en la valoració del currículum de l'alumnat. No obstant, aquest nou moviment fomenta la filosofia en l'etapa d'Infantil i Primària, per molt incoherent que sembli.

Així el currículum adaptat per l'àmbit educatiu català té com a referent el moviment educatiu *Philosophy for Children* ², creat pel filòsof i educador americà Matthew Lipman ³ cap als anys seixanta, quan ell era professor de la Universitat de Columbia (Nova York). Per tant, l'anomenat programa sorgeix de la preocupació de Lipman, doncs creia que si les democràcies actuals cercaven certament persones amb criteri, era important fer arribar d'una nova forma la filosofia als infants i adolescents, és a dir, com si aquesta fos una eina per al desenvolupament d'un pensament crític.

Dit altrament, el filòsof es va avançar en el temps entenent la filosofia com, molt més tard, la va definir la UNESCO en la Declaració de París (2005):

La UNESCO interpreta la filosofía en un sentido lato como una forma de abordar los problemas universales de la vida y la existencia humanas y de inculcar a las personas una manera de pensar independiente.

A més, gràcies a la seva etapa com a professor a la universitat, va tenir l'oportunitat de constatar que els joves no podien acabar els seus estudis o tenien dificultats per a finalitzar-los degut a mancances en habilitat bàsiques de pensament que, segons ell, deuriem haver set assolides i desenvolupades en etapes anteriors, com a l'educació secundària o inclòs abans, perquè, en la seva opinió, ja a la universitat eren problemes difícils de superar.

² Segons *Filosofia a l'escola* (1991) el terme «Philosophy for Children» es va traduir al català, primerament, com «Filosofia 6/18» perquè llavors només es disposava de dos programes dirigits a estudiants joves i no es podia considerar com un currículum, sinó més aviat com una forma de treball.

³ M. Lipman (1922 - 2010) va iniciar el moviment *Philosophy for Children*, inspirat en l'obra de John Dewey, que consisteix a introduir la filosofia en l'educació a través de tallers creatius. Va ser director del IAPC (Institute for the Advancement of Philosophy for Children).

És per aquest motiu que es va plantejar el desenvolupament d'un programa per a joves que pogués donar resposta a aquestes carències. És a dir, on poguessin desenvolupar diferents habilitats, des d'estratègies per resoldre els seus propis problemes fins eines per a poder examinar, des d'una perspectiva crítica, el seu mode de raonar.

Però tot això requeria, segons Lipman, una reestructuració de l'educació, una nova organització dels plans d'estudi, per incloure la filosofia com una disciplina que podia col·laborar en l'educació de l'esperit crític dels aprenents i no com una matèria no relacionada amb les altres. Doncs, ell creia que aquests canvis produirien en els discents uns nous processos d'aprenentatge més qüestionadors i reflexius que els hi permetrien aconseguir uns coneixements de forma molt més significativa.

És als anys 70 quan ell, a una escola de la perifèria de New Jersey, aconsegueix posar en pràctica el seu projecte. Aquesta pràctica consistia en llegir per capítols un dels seus llibres, *El descubrimiento de Ari Stóteles*⁴, dos cops per setmana i volia mesurar si la capacitat de raonament lògic que tenien els adolescents variava en haver realitzat aquesta proposta. És per això que se'ls hi va passar un test de maduresa mental⁵ abans de començar el projecte i un parell de setmanes després d'haver-lo iniciat.

Tals varen ser els resultats que pocs anys després es va crear el Institut per al Desenvolupament de la Filosofia per a Nens (IAPC), a la Universitat de Montclair (New Jersey), on ell havia estat professor i des d'on s'han publicat nombrosos manuals i llibres per a docents, donant forma així al conegut moviment de renovació pedagògica: *Philosophy for Children*.

⁴ *El descubrimiento de Ari Stóteles* és un llibre publicat per l'editorial Novedades Educatives al 2006 i escrit per Matthew Lipman. El present document s'emmarca dins d'una sèrie de textos de filosofia per a nens, aquest en concret va destinat a joves d'entre 12 i 14 anys, tractant temes com: l'ètica, el procés del pensament, tant crític, lògic o cognitiu, d'entre d'altres.

⁵ La prova emprada és el Test S-50, conegut comunament amb el nom: Prova de Maduresa Mental de Califòrnia i és realitza amb joves d'entre 12 i 17 anys amb una durada d'aplicació d'entre 50 i 60 minuts. Avaluant la maduresa mental mitjançant subtests de factors verbals i no verbals, relacions espacials, raonaments lògics, numèrics i conceptes verbals.

5.4. Objectius de la filosofia 3/18 com a projecte.

Aquest moviment, en expansió al nostre país i adoptat en molts altres països de tots els continents, té com a objectiu reforçar les habilitats de pensament a l'escola en l'educació infantil, primària i secundària, amb la finalitat de formar ciutadans que pensin i parlin raonadament, ja que aquests elements són essencials per a la participació democràtica dins la societat.

En definitiva, l'objectiu fonamental del projecte de filosofia 3/18, segons De Puig i Sàtiro (2011, 14), és tractar d'ensenyar, als joves d'entre tres i divuit anys, a pensar millor per si mateixos des d'una perspectiva democràtica. Desenvolupant així, mitjançant la filosofia, habilitats cognitives que els ajudaran, a més, a comprendre les matèries d'estudi.

Per tant, podríem concretar que els objectius generals d'aquesta proposta educativa, segons De Puig (2011), són:

- Perfeccionar la capacitat de raonament dels estudiants.
- Desenvolupar la creativitat al moment d'emetre judicis.
- Afavorir el creixement personal i interpersonal.
- Potenciar la sensibilitat ètica.

No obstant, com podem observar, aquests objectius són fàcilment confusibles amb les finalitats generals de qualsevol altra proposta educativa. És per aquest motiu que De Puig i Sàtiro, a *Tot pensant*, consideren més adient assenyalar aquelles fites que, des del currículum de Filosofia per a nens, són inalienables i, a ran d'això, desglossen la seva intenció màxima en parts, quedant de la següent manera:

Pensar	continguts	historia de la filosofia	QUÈ
Millor	procediments	lògica/ètica	COM
Per un mateix	actituds	pensament crític/creatiu	PER QUÈ

Figura 1. Esquema resum de l'objectiu general (De Puig i Sàtiro, 2011, 14).

O sigui, podríem dir que un dels objectius és, concretament, ensenyar a pensar. El problema comença quan ens qüestionem sobre què hem d'ensenyar a pensar. A *Tot pensat*, De Puig i Sàtiro, ens expliquen que al projecte de filosofia 3/18 s'aprèn a través de “la mateixa història de la filosofia”. En altres paraules, sobre qüestions que sempre han despertat en els subjectes una certa inquietud, com: “què és la justícia, com es fa un argument, què significa ser bell,” etc. Perquè aquests són temes que preocupen a l'esser humà, ja sigui l'individu de curta o llarga edat, i, per tant, són continguts propers a l'escola o al món educatiu. Altra fet és que ho vulguem assumir.

I tot això és pot aconseguir amb la filosofia, atès que amb ella sempre s'ha anat a l'arrel dels assumptes, sense donar cap informació per sabuda, construint, a poc a poc, el rerefons conceptual que ajudarà als joves a entendre de forma significativa els nous aprenentatges i, per tant, a justificar els seus arguments.

Així, podem afirmar que pensar, pensem tots, doncs tenim la capacitat de fer-ho, altra fet és si ho fem bé o malament. D'aquesta manera, el nostre següent objectiu és millorar la tasca que ja complim, és a dir, pensar millora, que encara que no ho sembli és una activitat susceptible de millora. Pel fet que, si som capaços, segons Lipman (1991, 38), d'establir si un pensament és més eficient que un altre és perquè aquesta tasca, encara que sigui natural, es pot perfeccionar.

Dit altrament, potser algun alumne té habilitats per l'oratorria però tal vegada no té desenvolupada la competència per esbrinar en quines situacions és apropiat utilitzar aquesta habilitat. I és per aquest motiu que la filosofia és una disciplina única, atès que ella reflexiona sobre el mètode en si, sobre el rerefons del contingut.

En tercera instància, la filosofia 3/18 desitja que els estudiants aprenguin a pensar per ells mateixos, en s' d'assumir com a propis els arguments d'altres, o el que és pitjor: que algú pensi per ells. És per això que Lipman (1997, 228) assevera que:

Si las escuelas fueran capaces de formar [en los niños] la capacidad del juicio, ellos se podrían proteger de los prejuicios y de las manipulaciones provenientes del adoctrinamiento. Entonces tendríamos productores y consumidores más conscientes, mejores ciudadanos y [mejores] padres y madres.

Tanmateix, l'ambició del projecte que aquí ens ocupa no és formar petits filòsofs, sinó donar eines als infants per a que puguin esdevenir adults independents en el seu pensament, autàrquics, crítics, lliures per a gaudir de la cultura i amb recursos per obrir els seus propis camins, doncs això els facilitarà instruments per a allunyar-se de les possibles manipulacions dels que no volen una societat franca i democràtica.

Aparentment, una educació per a la democràcia no té cap mena de relació amb l'objectiu d'aprendre a pensar millor per un mateix, però si entenem que la primera no és pot realitzar sense la facultat del raonament, ja no les podem deslligar. És a dir, necessitem forçosament l'argumentació per a poder establir debats pel que fa a les accions públiques, doncs sinó és possible garantir la convivència de postures diverses enfront un mateix aspecte, no podrà existir un espai obert a la discussió i, per conseqüència, no hi haurà democràcia.

Fins al punt que, si realment desitgem aconseguir una societat democràtica i volem col·laborar des de l'educació, no podem esperar a crear situacions de convivència i debat quan els joves assoleixin la majoria d'edat. Atès que, ja des de prest es troben en condició de pensar i reflexionar, per tant, és palès que és part de la nostra obligació com educadors alimentar les seves inquietuds i guiar les seves reflexions cap a una autonomia i perfeccionament major.

5.5. Filosofia a l'educació infantil.

Segons De Puig (2012, 195) hi ha distintes propostes per fer filosofia a l'escola, tantes com països que l'apliquen i etapes escolars en les que es desenvolupa. Però, com ja hem dit anteriorment, filosofia 3/18 és un projecte que parteix del currículum de *Philosophy for Children* i està adaptat, per Grup IREF, al sistema educatiu espanyol, concretament a la realitat educativa catalana.

És per això que aquest currículum concret consta de set programes: un per l'etapa d'infantil i, els altres, un per a cada cicle. Cadascun d'aquests programes disposa d'un llibre per l'alumnat i un per al professorat. Al primer, generalment, hi ha contes o situacions de vida quotidiana que activen el pensament de l'individu i el llibre del mestre diríem que fa funció de guia, per encaminar la seva tasca, amb: exercicis, propostes d'avaluació, etc.

Així, el programa que es dedica a l'educació infantil s'anomena "Juguem a pensar", essent el llibre per als nens *Tot pensant... Contes* i el llibre per als mestres *Tot pensant. Recursos per a l'educació infantil*.

De la lectura d'ells podem extreure que les tasques de filosofia 3/18 són activitats habituals de l'etapa d'infantil: contes, jocs, projectes, treballs artístics, etc., però amb un rerefons diferent. Doncs, la proposta realment comença en haver fet l'activitat, ja que després d'ella és quan ens aturem a conversar, a compartir experiències, a fer-nos preguntes i arribar a conclusions sobre el què, el per què i el com succeeixen les coses.

En conseqüència, el programa de filosofia 3/18 tracta de convertir el debat i la reflexió en una acció regular i coneguda pels infants, mitjançant qualsevol activitat interessant i adaptada a ells, ja siguin les proposades als esmentats llibres o altres, com: la visualització de pel·lícules, l'escolta de cançons, músiques o contes, l'anàlisi d'obres d'art o la realització de tasques manuals. En definitiva, no es tracta del com sinó del què. De permetre la reflexió dels infants sobre temes interessants i de la vida quotidiana.

La fonamentació d'aquest programa són les habilitats de pensament i el treball que es realitza amb elles, ja que amb els processos mentals que amb elles es desenvolupen es comença a construir el pensament (figura 2).

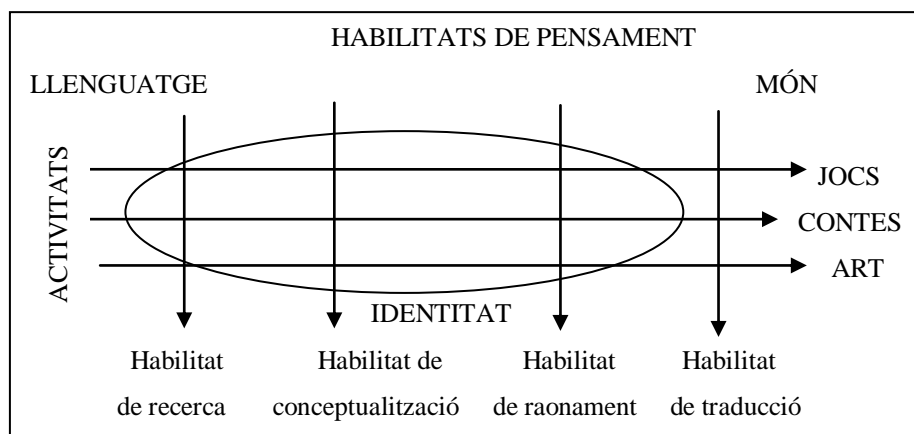

Figura 2. Esquema del contingut del programa *Juguem a pensar* (De Puig, 2012, 198).

Per tant, com podem observar les habilitats de pensament són quatre i és poden desenvolupar mitjançant tres tipus d'activitats, les quals ajuden a l'evolució del llenguatge i de la identitat, per així poder entendre millor el món que ens envolta.

Ara explicarem, a trets generals, quines són les habilitats que es desenvolupen:

- a) Habilitats de recerca. Són aquelles estratègies que ens ajuden a conèixer el món. Relacionades, bàsicament, en l'àmbit escolar, per les accions de llegir i escoltar.
- b) Habilitats de conceptualització. Gràcies a elles, una vegada assimilat un concepte o una situació, podem abstraure'ns i entendre altres realitats. Però per això abans hem hagut d'interioritzar els nous coneixements i haver-los posat nom.
- c) Habilitats de raonament. Serveixen per posar en acció els mecanismes augmentatius, els quals utilitzem quan justifiquem una acció, creença, opinió, etc. Es desenvolupen amb accions com fer hipòtesis, generalitzar, establir relacions de causa i efecte, etc.
- d) Habilitats de traducció. Són aquelles estratègies o accions que ens ajuden a entendre o explicar un resultat d'un argument. És a dir, en aquest cas s'entén el terme "traducció" com el fet de tornar a formular o transformar el veredict per a que aquest sigui més comprensible. I s'aconsegueix interpretant, plasmant allò oral en quelcom escrit (o al revés), dibuixant, etc.

Per tant, per treballar les habilitats esmentades i guiar als nens de 3 a 5 anys cap a la reflexió, podem utilitzar quasi qualsevol situació escolar, especialment aquelles en les que ells mateixos verbalitzen dubtes o inquietuds.

No obstant, moltes vegades ens resultarà complicat diferenciar aquestes propostes de les pròpies de la vida diària, com són tasques d'exercicis de vocabulari o d'expressar sentiments o opinions en veu alta doncs, ja que no podem intentar realitzar activitats de reflexió sense tenir en compte les necessitats dels nens i les propostes a les que ells estan acostumats.

En altres paraules, com diu De Puig i Sàtiro (2011, 24), els infants d'aquestes edats fa poc que han començat a parlar, així que s'acaben d'introduir en el món del llenguatge, on cada dia aprenent paraules noves, experimentat amb les estructures i donen significat al món. Per tant, intentar desenvolupar les habilitats de pensament en aquestes edats implica tenir en compte les seves característiques i les seves necessitats.

És per aquest motiu que, com s'ha pogut observar a l'esquema anterior, els mitjans per arribar al desenvolupament de la reflexió, i així estimular la capacitat de pensament, són els recursos propis de l'etapa, fonamentant amb més pes l'objectiu màxim del programa: jugar a pensar. De tal manera que mitjançant el llenguatge i utilitzant el món com a context, els estem ajudant també a construir la seva pròpia identitat (figura 3).

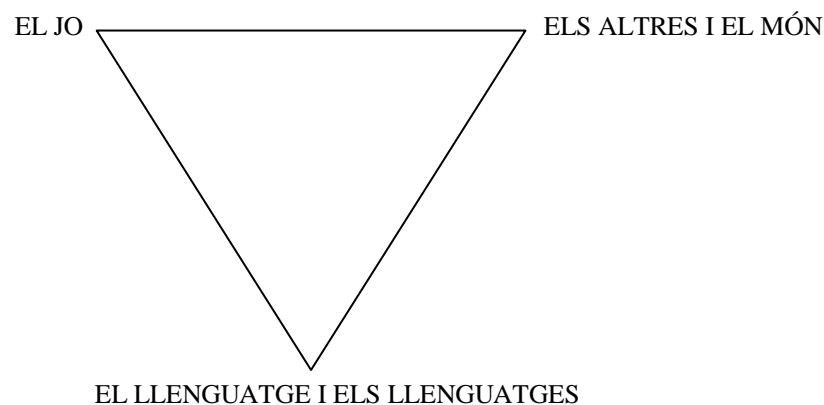

Figura 3. Diagrama explicatiu del nucli de la proposta (De Puig i Sàtiro, 2011, 25).

És a dir, al segon cicle d'infantil el desenvolupament del llenguatge, el coneixement del món i d'un mateix són els grans àmbits d'actuació, al voltant dels quals es desenvolupen els objectius de l'etapa. És per aquest motiu que ara explicarem, a grans trets i basant-nos en l'explicació de De Puig i Sàtiro (2011, 26), la importància de cadascun d'ells, de cada vèrtex del triangle, entenent aquest concepte final com el tot, la persona.

Pel que fa al desenvolupament del llenguatge, i fonamentalment l'escrit, aquest és el mitjà a través del qual es comuniquen majoritàriament els éssers humans adults, i hem d'entendre que no es pot aconseguir sense abans haver experimentat amb els diferents llenguatges, els quals són també els propis de la comunicació infantil, essent aquests: el dibuix, l'expressió corporal, el llenguatge oral i gestual, etc. Atès que, per a que els nens adquireixin tècniques i instruments de comunicació vàlids per a la comunicació, desenvolupant així les habilitat de conceptualització i traducció, han d'haver abans experimentat amb les accions bàsiques del pensament i per tant del llenguatge.

Seguidament, hem d'assumir que vivim en un món en constatat canvi i, en conseqüència, els infants d'entre 3 i 5 anys tindran una vida encara més variable i versàtil, tant a nivell personal com professional. Per tant, el nostre repte d'educar no pot realitzar-se al marge d'aquesta característica.

En altres paraules, hem de generar en les noves generacions la capacitat d'aprendre de forma oberta i permanent, de manera que adquireixin més habilitats i capacitats i no tants conceptes que, probablement, en el futur no seran igualment vàlids. Exercitant, d'aquesta manera, les habilitats relacionades amb la recerca, doncs són les que ens ajuden a entendre i adaptar-nos al món que ens envolta.

I, en relació amb la identitat, definida aquesta, segons De Puig i Sàtiro (2011, 28), com: "el resultat d'un conjunt d'experiències que l'infant adquireix en relació al seu entorn físic i social", hem de comprendre que no és una característica prefixada en el nen i que, per tant, no ha de florir només del seu interior, sinó que s'ha d'anar armant i creant per l'individu mateix (de forma individual), però amb i gràcies als altres (amb participació col·lectiva).

Dit altrament, l'etapa d'educació infantil és el moment idoni per al coneixement personal, juntament amb l'aprenentatge de viure en societat, per tant és en aquest espai de temps on es dóna una passa important en el desenvolupament de la personalitat, ja que sense ella no es podran desenrotllar de forma equilibrada les capacitats intel·lectuals i afectives que donaran al nen seguretat i l'ajudaran, en un futur, a actuar de forma autònoma.

En conseqüència, una vegada desenvolupat el jo intern i entès el món que ens envolta, gràcies al llenguatge com a mitjà de coneixement, els infants ja poden actuar de forma crítica i autònoma en aquesta societat cada cop més consumista i manipuladora.

5.6. Estat de la qüestió.

Ha arribat el moment del realitzar una recerca envers els estudis, investigacions o articles que tracten la filosofia 3/18 com el seu assumpte principal als darrers cinc anys (2008 – 2013), per tal de poder establir en quina mida aquesta temàtica és objecte d'anàlisi i així intentar relacionar el projecte que ens ocupa amb els anteriors.

Després d'haver consultat diferents bases de dades, com són: DOAJ (Directory of Open Access Journals), TDR (Tesis Doctorals en Red) i REDINED (Red de base de Datos de Información Educativa), podem afirmar que la filosofia 3/18 no és un eix de grans recerques o investigacions. Doncs, quan un intenta esbrinar quins han estat els darrers estudis envers aquesta matèria pot arribar a trobar nombrosos articles on els seus autors descriuen la seva experiència, però pocs estudis objectius.

Així, al cercador DOAJ introduint qualsevol paraula clau relacionada amb el tema s'obtenen resultats no relacionats amb el nostre assumpte. Per exemple amb la frase "*Philosophy for Children in training teachers*", apareixen sis articles on quatre d'ells expliquen accions relacionades amb l'educació especial, entre d'altres temes que aquí no ens ocupen.

A TDR, després de cercar amb diferents combinacions de paraules clau, només aconseguim trobar una tesis anomenada: *L'herència deweyana: la Philosophy for Children de Matthew Lipman i les bases del coneixement* (Carreras, 2008), on es realitza una recerca sobre els antecedents de la filosofia 3/18 i la relació d'aquest projecte amb un canvi en l'educació des dels seus inicis.

I en haver consultat REDINED, amb "filosofia en educació infantil" com a expressió de cerca, s'obtenen set resultats, el més recent del 2006 i el més antic del 1984. Per tant cap d'ells entra dins el nostre marge de recerca, no obstant anomenarem superficialment les seves característiques, ja que quasi tots ells sí tracten la filosofia 3/18 com el seu nucli d'anàlisi.

Del total mencionat anteriorment (set), dos estudis tracten la filosofia mitjançant l'art per posar-la en pràctica amb els infants, un altre té el mateix objectiu però a través de la música i altra vol observar com influeix la reflexió en la formació dels estudiants de magisteri.

Dels tres restats, dos són ressenyes del llibre ja citats aquí, *Tot pensant*, i els recursos que aquest aporta, i el darrer és un article que narra l'experiència viscuda per unes mestres de Mallorca en utilitzar les eines que facilita el llibre anterior.

En canvi, si al motor de cerca de REDINED posem “filosofia en educació formació docent” apareix un article titulat *Ètica i valors en la formació docent* (Imbernón, 2011) que s'ajusta una mica més al que nosaltres estàvem cercant però no del tot. Doncs, el seu autor realitza una reflexió entorn la següent idea: si a la formació dels docents no hi ha reflexió és impossible que aquests puguin transmetre aquesta forma de fer als seus alumnes. Encara així, no ho relaciona directament amb el projecte filosofia 3/18.

Tanmateix si continuem cercant a altres webs de consulta, com és el cas d'una de les revistes catalanes que sembla haver publicat més escrits envers el tema, la revista Guix, podem trobar, des del 2001, fins a dotze articles que expliquen diferents experiències viscudes amb la filosofia 3/18. Dos dels documents parlen de la proposta viscuda des de secundària, altres dos expliquen la vivència amb famílies, tres descriuen a trets generals l'activitat com una acció innovadora i els quatre articles restants fan una reflexió sobre el què ha suposat incorporar-se a aquesta proposta, des de que ho feren fins al moment d'escriure els articles.

En altres paraules, podem concloure que hi ha pocs documents fidedignes i registrats en línia que tractin la temàtica de filosofia 3/18 i, tal vegada, podríem afirmar que cap, dels documents consultats, parla sobre la formació dels docents envers el tema. Doncs sembla haver un buit entre els autors de referència que escriuen sobre el contingut esmentat i les persones que expliquen la seva experiència amb la matèria, pel fet que cap dels escrits consultats ha analitzat quina és la formació o informació que han de tenir els docents per a poder posar en pràctica el projecte de filosofia 3/18.

6. Disseny i desenvolupament de la proposta.

Una vegada establerta la fonamentació teòrica del nostre Treball de Fi de Grau ha arribat el moment de concretar els aspectes que el diferenciaran de la resta, com són: els objectius específics que es pretenen aconseguir, la metodologia que pretenem fer servir per aconseguir-los, quines són les hipòtesis que ens plantejem abans de començar i quin és l'instrument que anem a fer servir per adquirir la informació que necessitem. Per, finalment, poder realitzar un buidatge de les dades obtingudes i realitzar una anàlisi acurat dels resultats.

6.1. Introducció.

En aquest apartat pretenem explicar quins recursos i eines hem fet servir per desenvolupar el treball acadèmic que aquí ens ocupa i així poder contrastar, més endavant, la informació extreta de la realitat que es viu al CEIP Sant Carles, amb aquella plantejada pels experts en la matèria.

És per aquest motiu que hem d'explicar amb claredat quins són els objectius que pretén el present TFG, doncs sense la redacció d'unes fites clares i concises, fruit d'una acurada reflexió, no hauríem pogut concretar com volíem extreure les dades ni quins apartats havia de presentar l'instrument que volíem fer servir.

En altres paraules, després de realitzar una àrdua tasca cercant aquella informació teòrica més rellevant per tal de fonamentar el nostre treball, hem escollit, amb minuciositat, una metodologia que, amb l'instrument creat (en aquest cas una enquesta), ens ha ajudat a esbrinar quin és el coneixement real que tenen les mestres de l'escola que col·laboren a l'etapa d'infantil envers la filosofia 3/18.

De manera que, al finalitzar aquest apartat puguem concloure de forma justificada si les mestres d'infantil i les especialistes tenen la mateixa formació en la matèria o si aquesta s'ha obtingut als estudis de grau, entre d'altres aspectes. En definitiva, volem deixar aquí constància de les passes realitzades per a adquirir totes les dades i així argumentar que les conclusions que s'exposaran a continuació són fruit d'un treball minuciós.

6.2. Objectius.

Les fites que ens hem plantejat de cara a les dades que volíem extreure amb la realització d'aquest treball acadèmic eren les següents:

Objectius generals:

- Esbrinar si els docents que col·laboren en l'etapa d'educació infantil al CEIP Sant Carles tenien nocions bàsiques sobre el projecte de filosofia 3/18.
- Saber si els mestres tenien recursos per utilitzar la filosofia 3/18 com a eina educativa.
- Conèixer el tipus de planificació que realitzen els docents quan programen les activitats relacionades amb el projecte de filosofia 3/18.
- Ser conscient de la diversitat d'opinions que existeixen sobre la utilitat d'aquest projecte.

Objectius específics:

- Relacionar els coneixements que tenen els mestres envers la filosofia 3/18 amb els estudis cursats (mestre d'infantil, primària o especialistes).
- Conèixer si la formació que tenen els docents coneixedors d'aquest projecte prové dels estudis universitaris realitzats o de l'autoformació.
- Saber quins recursos en concret, tant per als infants com per a guiar la seva tasca, fan servir els mestres a l'hora de realitzar activitats relacionades amb la filosofia 3/18.
- Entendre les possibles complicacions que comporta portar a la pràctica una tasca tant complexa com és el fet d'intentar fer reflexionar millor als infants.
- Saber quines estratègies empren els docents al moment de portar a terme activitats relacionades amb la filosofia 3/18.

- Esbrinar si les mestres programen amb tanta cura les activitats relacionades amb el projecte filosofia 3/18 com altres propostes.
- Calcular, amb les respostes dels docents, quants cops per setmana realitzen activitats relacionades amb la reflexió.
- Percebre la rellevància que li atorga cada docent a les tasques relacionades amb la filosofia 3/18.

6.3. Metodologia d'investigació.

Explicarem quines han estat les eines o recursos emprats per a poder desenvolupar aquest treball acadèmic amb èxit. És a dir, quina ha set la metodologia que hem utilitzar per a obtenir les dades necessàries i així aconseguir una investigació fonamentada i de qualitat.

Per aquest fet, primer de tot seria adient entendre a quin tipus d'accions o activitats ens hem adreçat per, posteriorment, arribar a formular proposicions sobre un àmbit concret. Dit altrament, hem de conèixer a quin tipus de ciència ens apropem.

Si, en el nostre cas, ens estem aproximant a accions relacionades amb l'educació i per tant a fets que es troben en la realitat, direm, segons Uhl, S. (2006, 151), que pertanyen a fets culturals o socials i que, per tant, la ciència que ens ocupa s'engloba dins les ciències reals. Encara que, com altres fets socials, l'educació pot ser entesa com a fet no material, però que indiscutiblement forma part de la realitat i per tant s'engloba dins aquest tipus de ciències.

Així, per arribar a formular proposicions envers l'àmbit de l'educació, i més concretament sobre els coneixements que tenen els docents que col·laboren a l'etapa d'educació infantil envers la filosofia 3/18, hem d'utilitzar algun tipus de mètode que doni resposta a les nostres necessitats.

És evident que havent diversos mètodes existiran diferències entre ells, segons la matèria en la que s'apliqui, però tots ells plantegen, al començament, unes hipòtesis sobre l'objecte d'investigació i després es cerca quina és la tesis que millor s'ajusta al fet.

Igualment succeeix, segons Uhl (2006, 152), amb la cura amb la qual s'han de tractar els resultats o, dit altrament, quins són els criteris qualitius als quals han d'atendre les proposicions científiques. O sigui, existeix una unanimitat envers el fet que les resolucions han de ser objectives, assegurant així que estan lliures de prejudicis o emocions, i que s'han de poder comprovar amb fets observables. D'altra banda, les proposicions no han de ser contradictòries i han de contenir el menor nombre possible de suposicions, per així poder ser generals i englobar el major nombre de fets.

Els mètodes que a educació es fan servir es divideixen en dos grups principalment: procediments quantitatius o procediments qualitius. No obstant, encara sent diferents, si en ells es pretén reflexionar sobre un tema i a més s'intenta, amb diverses tècniques com l'observació, els qüestionaris, les mesures, els tests, etc., esbrinar més dades, és considera que són mètodes d'investigació empírica. De manera que, l'objectiu d'aquest tipus d'investigacions és realitzar afirmacions sobre un tema, les quals estan basades en dades obtingudes mitjançant el instrument triat, en el nostre cas l'enquesta.

Per tant, és moment d'establir quin tipus de procediment anem a fer servir, si el quantitatiu o el qualitatiu, sabent que ambdós es distingeixen pel tipus de dades que recopilen i com s'empren aquestes. És per això que, podem afirmar que amb els primers obtindrem dades numèriques i comparant-les explicarem les connexions que s'estableixen amb els resultats i les hipòtesis plantejades abans de recopilar la informació.

Amb els qualitius allò interessant és recopilar interpretacions subjectives d'uns participants específics.

Així és que la nostra investigació té un poc dels dos procediments. Doncs, a l'instrument emprat realitzem preguntes de resposta breu i tancada on volem aconseguir dades específiques, però també plantegem altres qüestions on és interessant conèixer el punt de vista dels enquestats, els quals pertanyen a un conjunt d'individus molt específic i en conseqüència d'aquestes darreres dades no podem establir gaires generalitats.

En altres paraules, en aquesta investigació, com en moltes altres relacionades amb temes d'educació, com esmenta Uhl (2006, 157), es pot dir que utilitzem eines relacionades amb la metodologia quantitativa, però amb pinzellades d'un mètode més qualitatiu, doncs recollim resultats d'una població molt específica i tancada que no ens permet realitzar cap generalitat contundent.

Així, segons explica Uhl (2006, 157), fent referència a altres autors, tot treball empíric ha d'establir, primerament, quina és la seva finalitat, per poder esbrinar, a continuació, quina és la informació o els estudis que ja existeixen sobre el tema (estat de la qüestió), per així crear unes hipòtesis o preguntes que volem verificar o donar resposta. Seguidament, hem de confeccionar o cercar un instrument que ens ajudi a recopilar la informació que ens fa falta, per, posteriorment, tractar-la i descriure-la de la forma més clara possible, per acotar la validesa del nostre estudi i no crear futures confusions.

De manera que, ha arribat el moment d'explicar el per què de l'instrument triat: l'enquesta, definida pel Diccionari.cat com el "conjunt d'operacions encaminades a recollir informació sobre un fenomen o un aspecte social determinat". I que segons Ballester (2004, 382), citant a Fowler, ha de tenir quatre característiques fonamentals, que al nostre cas s'acompleixen, i són les següents:

- La poca mediació per part del científic, entès aquest com l'autor de la investigació.
- El seu màxim objectiu és recopilar informació de forma quantitativa per després argumentar-la.
- La majoria de les dades es recopilen mitjançant preguntes on les respostes són la informació a analitzar.
- Les dades es recopilen d'una part de la població, anomenant-se aquesta mostra, o si es fa de tota la població, cens.

Envers la parta de la població enquesta hem de dir que al nostre cas, totes les docents que col·laboren a l'etapa d'infantil varen respondre l'enquesta.

Igualment, Ballester explica que hi ha dos tipus d'enquestes, descriptives o analítiques. Entenent per les primeres aquelles que volen obtenir informació de grans grups, encara que també són útils per relacionar variables. I les segones, les analítiques, es solen fer servir per comparar característiques de subgrups i així poder analitzar les divergències que existeixen entre ells. No obstant, a educació també es comú realitzar enquestes de tipus mixt, com és el cas que ens ocupa, ja que un dels nostres objectius és relacionar algunes variables, però als diferents grups que es troben al col·lectiu de mestres.

D'altra banda, l'autor anteriorment citat, també explica que les enquestes es poden classificar segons l'espai temporal que abracen, és a dir, transversals o longitudinals. Les primeres són aquelles que atenen a un moment concret i expliquen aquella situació específica i les transversals són les que intenten captar les mateixes dades en moments diferents per explicar la variació.

En el nostre cas es evident que es tracta d'una enquesta transversal, doncs només hem analitzat les dades corresponents als coneixements sobre la filosofia 3/18 dels mestres que col·laboren a l'etapa d'educació infantil al CEIP Sant Carles durant el tercer trimestre del curs escolar 2012/2013.

Un altre punt important a tenir en són les decisions que ha d'anar prenent l'investigador a mida que avança el procés i, segons Ballester (2004, 389), n'hi ha que es realitzen abans de crear l'enquesta i seleccionar la mostra (definir els objectius, establir la població d'estudi, concretar l'instrument, redactar les qüestions i ordenar-les, etc.) i d'altres decisions que es prenen durant el procés (estimar els possibles errors, entre d'altres) o després d'executar l'enquesta (tenir en les no respostes, quantificar les dades, assumir les limitacions, etc.).

Altre aspecte ha mencionar és el procediment de recollida de les dades, doncs aquest es pot realitzar de múltiples maneres, com: de forma personal, de manera telefònica, per correu o via Internet, sense obviar, clar està, el més antic de tots, el paper, essent aquest darrer el que nosaltres hem emprat. Tenint en compte, a més, que els enquestats han omplert les dades sense presència del investigador, és a dir, el que Ballester (2004, 396) anomena "enquesta autoadministrada a distància", i assumint les avantatges i desavantatges que això comporta. No obstant, hem pogut contactar posteriorment amb els enquestats de forma personal per esclarir alguns dubtes respecte a les seves respostes i per tant hem reduït mínimament alguns inconvenients.

Consegüentment, les preguntes són l'element més rellevant a un qüestionari, doncs amb elles s'obté la informació que requerim per verificar o no les nostres hipòtesis. De manera que aquestes han d'estar ben estructurades i redactades, amb tot el que això comporta, a més d'estructurades per apartats, com és el cas, i, segons Ballester (2004, 398) amb indicacions de l'investigador que guiïn la ruta que ha de seguir l'enquestat. En la nostra enquesta existeixen tals directrius, però tal vegada falti alguna indicació, doncs ha estat molt complex decidir quines eren imprescindibles i quines no eren necessàries.

Així, les preguntes poden ser de dos tipus: que donen informació o que tenen una funció al qüestionari. Dins de les primeres podem trobar d'obertes, on la resposta no ve prefixada ni definida en cap llista d'opcions i el subjecte enquestat s'expressa lliurement, o tancades, on l'investigador dona a elegir la resposta. Dins d'aquest darrer tipus de preguntes, també existeixen les tancades però amb opció oberta, on l'enquestat a més de respondre pot incorporar més informació, i les dicotòmiques, on només es pot contestar "sí" o "no".

Igualment, dins de les preguntes amb resposta tancada trobem, segons Ballester (2004, 403), les d'escala on, depenent de l'autor de referència que es triï per realitzar l'enquesta, les respostes dels enquestats es jerarquitzaran amb números (amb l'escala de Thurstone) o amb paraules d'aproximació (escala de Likert), entre d'altres. Però donat que aquest tipus d'enquestes és molt elaborat i requereix d'una intervenció per part d'especialistes, no en farem ús.

Paral·lelament, es troben les preguntes amb funció al qüestionari, on hi ha diferents tipus segons la finalitat amb la que s'han creat, com: d'introducció o de contacte, d'identificació, de filtre, de control, de recolzament amb targeta i de demanda directa de dades (figura 4).

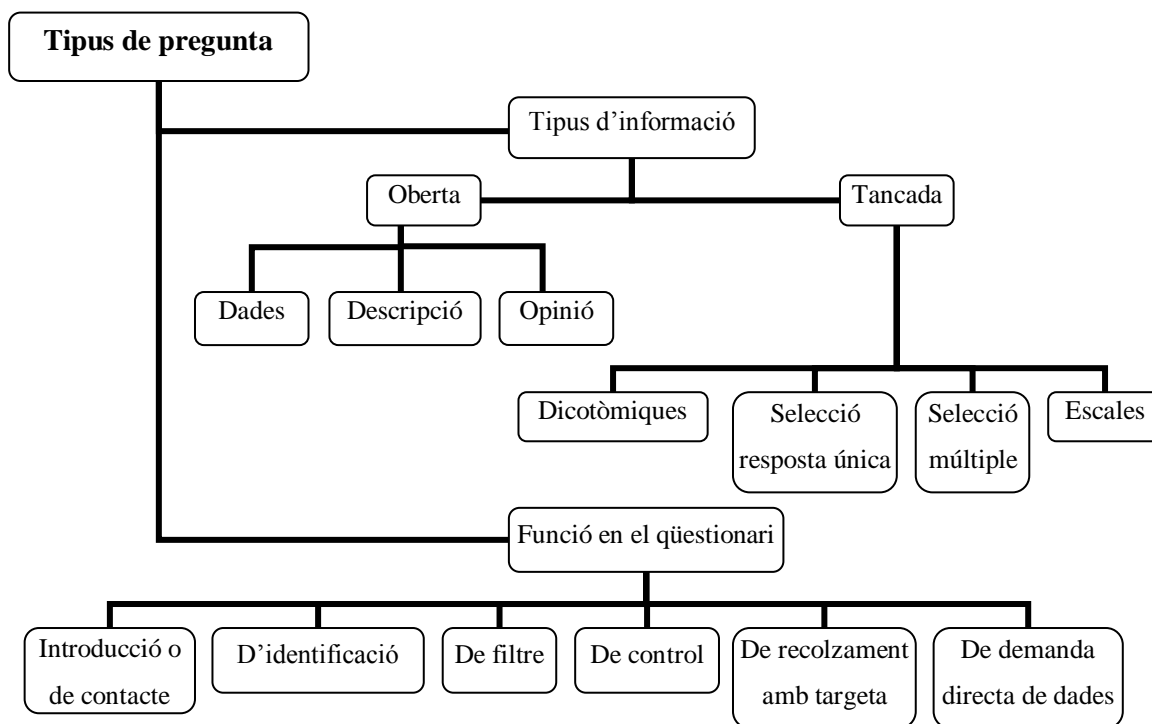

Figura 4. Tipus de preguntes (Ballester, 2004, 400).

Així hi ha sis tipus de qüestions que s'empren segons la seva funció.

En primer lloc hi ha les preguntes que fan referència a la introducció i són aquelles que, com bé indica el seu nom, serveixen per crear un bon clima amb l'entrevistat i es situen al principi de l'enquesta.

Les següents qüestions són les d'identificació i filtre, les quals permeten esbrinar dades dels enquestats per poder fer subgrups, dins la població enquestada, en funció de la seva resposta.

Seguidament trobem les preguntes de control que es fan servir per contrastar la veracitat de les respostes obtingudes.

Després hi ha les de recolzament amb targeta que serveixen per facilitar la tasca del subjecte enquestat, ja que s'agrupen les respostes en targetes. De manera que l'individu ha de triar una resposta de cada agrupament i després fer altra selecció, per evitar així que les respostes que es trobarien al final de la columna d'opcions es deixessin de llegir.

I per finalitzar descriurem les preguntes de demanda directa de dades que és on l'investigador posa una llista de possibles respostes per a que el subjecte enquestat triï la o les que més s'apropin a la seva opinió, per tant l'expert troba les dades de forma molt més directa.

No obstant, la creació d'una enquesta no acaba amb la formulació de les qüestions, doncs l'entrevistador també ha de tenir en compte la qualitat de l'enquesta. És a dir, si l'instrument presenta errors i de quin tipus.

Segons Ballester (2004, 408), citant a Groves y González, els errors poden ser de no observació, de mesura y/o de processament (figura 5).

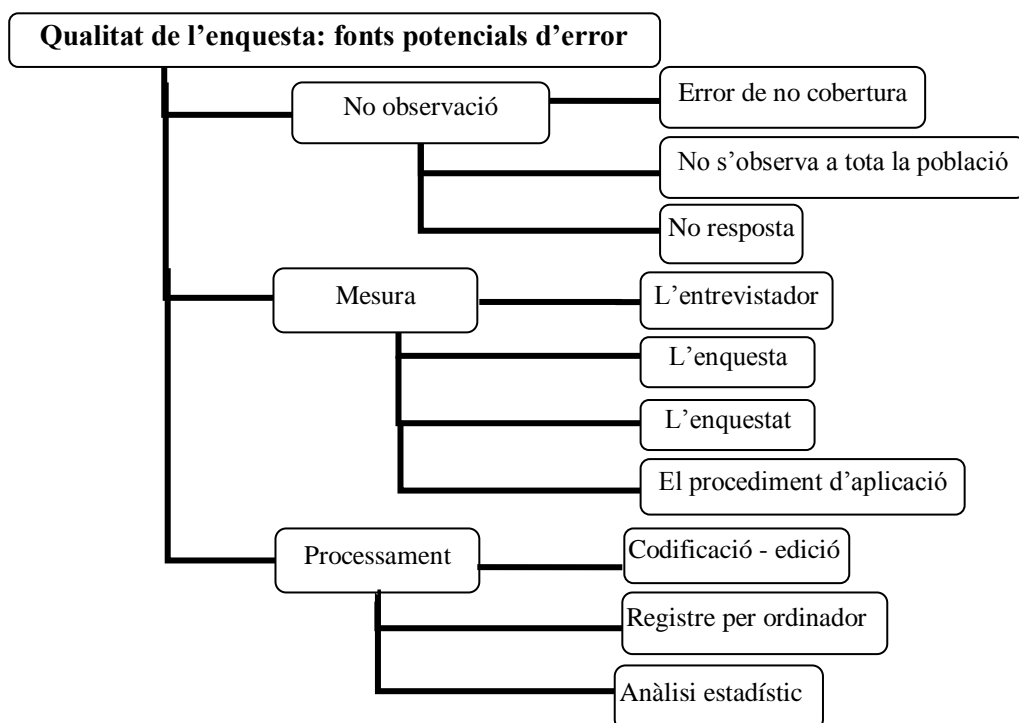

Figura 5. Qualitat de l'enquesta (Ballester, 2004, 408).

Així els errors relacionats amb la no observació es donen en relació amb la població enquestada. És a dir, si no s'observa o s'enquesta a tota la població, i per tant no s'obté tota la informació que es podria adquirir, es diu que hi ha un error de no observació de tota la població. En canvi si el problema radica en el marc de la mostra es diu que hi ha un error de no cobertura. I si els enquestats no responen a totes les preguntes es diu que hi ha un error de no resposta.

D'altra banda hi ha els errors de mesura, que són aquells pels quals no es dona cabuda a totes les característiques de la població i això, segons Ballester cita a Groves (2004, 409), pot ser degut al mateix instrument, a l'actitud del enquestat, a la influència que pot realitzar l'entrevistador en el subjecte qüestionat o en la manera en la que s'estan recollint les dades.

I no hem d'oblidar els errors de processament, que són aquells que es produeixen durant el transcurs. Primerament trobem aquells que es donen al moment de captar la informació (codificació – edició), després hi ha els de registre en ordinador i, finalment, els causats pel maneig de les dades de forma estadística.

Un altre punt important, en relació al tractament de les dades obtingudes amb enquestes, és la confidencialitat. Doncs, com tots sabem la informació que s'obté amb elles està salvaguardada per lleis i decrets que ens prohibeixen fer un mal ús de les dades obtinguda, igual que divulgar les dades dels enquestats. És per aquest motiu que hem de tenir molta cura amb el material adquirit ja que posem em perill l'anonimat del subjectes i tot el treball realitzat.

6.4. Preguntes d'investigació.

En aquest apartat, després d'haver explicat la fonamentació teòrica d'aquest treball acadèmic i d'haver anomenat quina ha estat la metodologia emprada per a realitzar amb èxit aquest projecte, ha arribat el moment d'indicar quines han estat les preguntes d'investigació o hipòtesis que ens havíem plantejat abans d'encetar aquest Treball de Fi de Grau i que l'han guiat en tot el seu desenvolupament.

Així les nostres inquietuds queden reflectides en les següents qüestions:

Els coneixements:

- Les mestres d'educació infantil tindran els mateixos coneixements envers la filosofia 3/18 que les que col·laboren en aquesta etapa, és a dir, que les especialistes?

- La formació obtinguda sobre filosofia 3/18 s'haurà portat a terme als estudis de mestre?

Els recursos:

- A les sessions que es realitzin de filosofia 3/18 s'empraran recursos materials o les activitats aniran més encaminades a la conversa?

- Les mestres utilitzaran alguna guia o llibre per conduir les sessions de filosofia 3/18?

- I empraran materials per a guiar la reflexió dels nens?

La programació.

- Planificaran amb la mateixa cura les tasques o activitats relacionades amb la filosofia 3/18 com programen qualsevol altre projecte o unitat didàctica?

- Tindran preestablert un moment com a idoni per a realitzar aquesta activitat tant reflexiva?

- Realitzaran amb continuïtat activitats relacionades amb la filosofia 3/18 o faran servir aquesta metodologia com una eina comodí?

Opinió.

- Les mestres sabran quin és l'objectiu real de realitzar activitats relacionades amb la filosofia 3/18?

- I, per tant, entendran la rellevància de realitzar aquest tipus de tasques ja amb infants d'edats primerenques?

Com es pot observar hem intentat que totes les nostres inquietuds quedessin reflectides en forma de preguntes i agrupades per temàtiques, les quals es corresponen amb els diferents apartats que disposa l'instrument d'investigació, i així facilitar a l'investigador i al lector la verificació o no de les hipòtesis en els següents punts del present treball.

6.5. Instruments.

Després d'explicar de forma teòrica quina ha estat la metodologia emprada per aconseguir les dades que fonamenten la nostra investigació, és el moment d'analitzar minuciosament l'instrument elaborat (l'enquesta) ⁶, en aquest cas seguint les indicacions de Lluís Ballester i que es recullen a *Bases metodològiques de la investigació educativa* (2004).

L'enquesta pretén ser un instrument quantitatiu, però, com ja he explicat anteriorment, amb característiques d'un mètode qualitatiu, ja que en realitzar l'estudi amb la totalitat de les mestres que col·laboren a l'etapa d'educació infantil, però només del CEIP Sant Carles no podem realitzar generalitzacions a gran escala, encara que sí referint-nos a la totalitat de la població enquestada.

En aquest sentit volem deixar constància aquí del perímetre que pretén abraçar aquesta investigació, atès que així evitarem possibles confusions o malentesos en relació a la validesa d'aquesta recerca. Per tant, el present estudi vol saber quins són els coneixements dels que disposen les mestres d'infantil i les que hi col·laboren en aquesta etapa en relació a la filosofia 3/18 i així disposar d'eines per fonamentar la validesa o no de les hipòtesis plantejades a apartats anteriors.

Paral·lelament, ens agradaria mencionar aquí que l'instrument creat per a recollir les dades que argumenten aquest treball acadèmic s'ajusta a les característiques que segons Ballester (2004, 382) ha de tenir qualsevol enquesta de qualitat.

Aquestes són:

- La poca intervenció del entrevistador, atès que en aquest cas l'enquesta va ser facilitada a tots els participants i ells la varen omplir en solitari, sense presència de l'investigador.
- L'objectiu és recopilar dades quantitatives, per després descriure'ls, mitjançant preguntes on la resposta és l'objecte a analitzar, fet que es realitzarà als apartats següents.

⁶ L'instrument creat es troba a l'annex 1.

- I les dades es recopilen d'una part de la població, en aquest cas tenint en compte que, com ja hem mencionat anteriorment, les conclusions que s'extreguin aquí no es podran fer servir com a generalitzacions congruents de tots els mestres d'infantil i col·laboradors en un espai més ampli que el CEIP Sant Carles, atès que cada context és diferent i per tant atén a característiques diverses.

Igualment, com ja mencionarem a l'apartat anterior, l'instrument creat és una enquesta de tipus mixt, és a dir, descriptiva i analítica a la vegada, atès que amb ella es pretén aconseguir informació d'un gran grup i poder comparar característiques dels diferents subgrups, entenent per aquests, d'una banda, els mestres d'educació infantil i, d'altre, els col·laboradors d'aquesta etapa, que són els especialistes d'anglès, música i audició i llenguatge. Doncs, una de les nostres hipòtesis i per tant un dels nostres objectius és comparar els coneixements que tenen els mestres d'infantil amb els de primària especialitzats envers la filosofia 3/18.

D'altra banda, pel que fa a l'espai temporal que abraça la nostra enquesta hem de dir que es tracta d'un instrument transversal i no pas longitudinal, ja que només recull dades d'un moment concret, en aquest cas del tercer trimestre del curs escolar 2012/2013, i ho fem amb suport paper.

Quant a les qüestions que disposa l'enquesta s'organitzen per apartats, concretament quatre seccions. La primera rep el nom d'introducció, segons Ballester, doncs aquí es pretén realitzar una presa de contacte amb el subjecte entrevistat i és on es concentren les indicacions de l'autor de l'enquesta. Així trobem dues preguntes, una oberta on els mestres havien d'indicar la seva especialitat i una altra tancada però amb opció oberta, que es aquella on els individus han d'indicar quina relació tenen amb els alumnes d'educació infantil, sent les opcions: tutora d'un grup, fer suport a un grup o especialista, per tant una vegada triada l'opció havien d'indicar en quin grup realitzaven aquesta tasca.

Sembla ser que aquestes dues preguntes eren repetitives, doncs amb la resposta completa a la darrera qüestió ja no faria falta omplir la primera, una dada que hi ha que tenir en per posteriors instruments.

Seguidament passem a la secció anomenada de *Coneixements* o, segons Ballester, de filtre, on hi ha dues preguntes i amb elles es pretenen realitzar dues agrupacions. Per una banda els individus que tenen coneixements envers la filosofia 3/18 i han contestat “poc”, “bastant” o “molt” en la pregunta número u, i, per una altra, els que no tenen coneixements sobre el tema i han respost “gens”, tractant-se així d’una pregunta tancada i de resposta única.

És aquí on ara ens adonem que hauria d’haver una segona indicació de l’autor en la que s’expliqués que si la resposta és “gens” no seria necessari seguir amb el qüestionari, ja que suposadament no haurien de saber contestar a cap altre pregunta.

Continuant en aquesta secció, la pregunta número dos vol esbrinar on han obtingut els coneixements les persones que han respost de forma afirmativa a la qüestió u i és per aquest motiu que es tracta d’una pregunta tancada, però que pot tenir múltiples respostes, ja que els mestres poden haver obtingut la formació des d’una de les opcions o amb les quatre possibilitats.

En l’apartat tres, anomenat *Recursos*, és on l’entrevistador demana de forma directa a l’enquestat les dades que vol esbrinar i és aquest el nom que reb segons Ballester, “demanda directa de dades”. Aquí hi ha tres qüestions. En la número tres es vol esbrinar com es fa servir la filosofia 3/18 i es demana amb una pregunta tancada amb múltiples opcions on l’individu pot triar des d’una fins a les quatre, podent explicar de forma oberta de quins recursos es tracta.

En les qüestions quatre i cinc es tracta de preguntes dicotòmiques, on l’única possible opció és “sí”, “no” o “de vegades”, tenint l’opció d’explicar de quins recursos es tracta si es tria la primera opció, ja que les qüestions volen saber si es fan servir materials per als nens i per a la guia de la tasca del mestre.

El següent apartat és el de *Programació* i consta de sis preguntes amb les que es vol donar resposta a la hipòtesis de si les activitats relacionades amb la filosofia 3/18 és programen de la mateixa manera que qualsevol altra activitat o no.

Així la primer pregunta d’aquesta secció, la número sis, és tancada però amb una de les dues opcions oberta, ja que demana quin dia de la setmana es fa l’activitat de filosofia 3/18. Però només es pot explicar quin i perquè si trien l’opció “tens un dia preestablert”.

La qüestió set es tracta també d'una pregunta tancada amb la selecció d'una resposta única, essent la demanda envers quin moment de la jornada es posen en pràctica les activitats de filosofia 3/18, i les respostes: al matí, abans del pati, després del pati i abans d'anar-se'n a casa. Ja que amb aquesta pregunta es pretenia saber si es té en compte l'estat i la capacitat de recepció dels nens, doncs és obvi que, per exemple, abans d'anar-se'n a casa no és el moment més adient.

“Amb quina assiduitat fas servir la filosofia 3/18?” és la qüestió número vuit i es de resposta única, essent les opcions “més d'una vegada per setmana”, “una vegada per setmana”, “una vegada cada quinze dies” o “una vegada per mes”.

La pregunta número nou és tancada però la importància d'aquesta qüestió recau en el per què de la resposta, per tant és d'opinió i diu així: consideres que el temps que li dediques [a la filosofia 3/18] és suficient? Per què?

La penúltima oració interrogativa d'aquest apartat és tancada amb opció única, ja que les opcions són “sí”, “no”, “de vegades” o “no sap/ no contesta”, i diu així: programes l'activitat com qualsevol altre proposta o sessió? És a dir, amb uns objectius, temporalització, etc.

Essent la darrera pregunta, la número onze, on es pot explicar la qüestió anterior, doncs és oberta i pretén que els interlocutors descriguin i anomenen quins paràmetres tenen en compte per programar les sessions. Per tant, tal vegada hauria d'existir una indicació entre la qüestió deu i la onze, on es redirigís als enquestats que a la pregunta deu responguessin de forma negativa directament a la dotze, doncs a la pregunta onze no hauran d'indicar cap paràmetre.

Finalment, a la darrera secció, anomenada d'*Opinió*, hi ha tres qüestions que, com el seu nom indica, intenten recaptar el punt de vista dels enquestats en relació a alguns aspectes concrets. La primera d'elles és totalment oberta i diu així: quin penses que és l'objectiu de la filosofia 3/18? Essent l'espai idoni per a que els individus puguin expressar amb les seves pròpies paraules quina és la finalitat màxima del projecte de filosofia 3/18, segons la seva percepció.

La següent té forma de pregunta dicotòmica, doncs demana si els mestres consideres importat tractar [la filosofia 3/18] a infantil. Però el que realment vol saber és el perquè de la seva resposta i és per aquest motiu que disposen d'unes línies per argumentar-ho.

Paral·lelament, l'última pregunta desitja que els enquestats reflexionin sobre si l'àrea de filosofia ajuda a complementar les altres matèries o, per el contrari, els hi lleva temps.

Així, amb aquestes petites explicacions personals dels subjectes pretenem esbrinar quina és la seva visió sobre la filosofia 3/18 i, com no, contrastar les dades obtingudes amb preguntes més tancades.

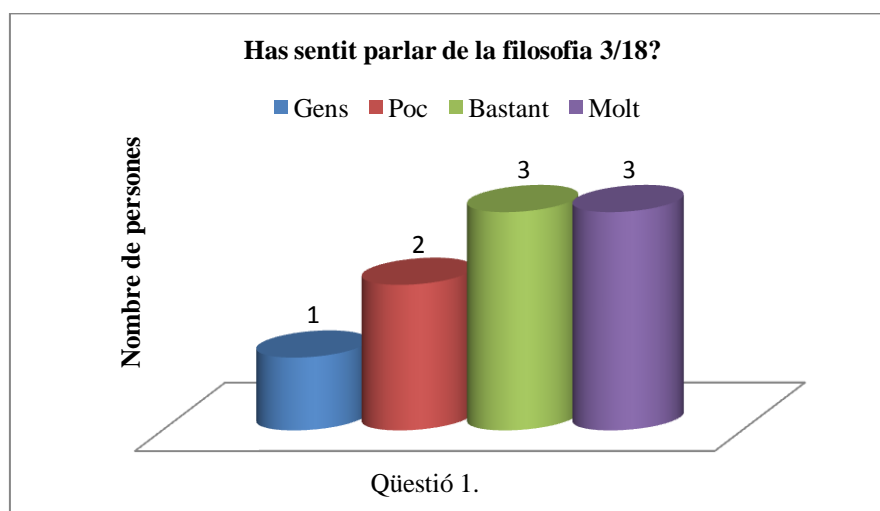
Dit altrament, aquest qüestionari és un instrument que intenta recollir dades de formes diverses per així evitar respostes no reflexionades i, en conseqüència, poder partir d'informacions vàlides que fonamentin les conclusions finals.

6.6. Anàlisi dels resultats.

Ara hem d'analitzar minuciosament els resultats obtinguts amb l'instrument descrit anteriorment i per fer-ho estudiarem, de forma paral·lela, les dades aconseguides en cada pregunta de cada enquesta. Per això hem de tenir en compte que el total dels subjectes enquestats eren nou i que d'aquests tres eren mestres de primària especialistes en alguna àrea (anglès, música o audició i llenguatge) i que la resta (sis) eren mestres d'infantil, una de les quals és la mestra de suport i, per tant, no és tutora de cap grup.

Així, en la secció de *Coneixements*, en la qüestió u el 66,66 % de les respostes indicaven que les mestres coneixien “molt” o “bastant” la filosofia 3/18, el 22,22 % tenia poques nocions sobre el tema i, només, l'11,11 % ha triat l'opció de “gens”.

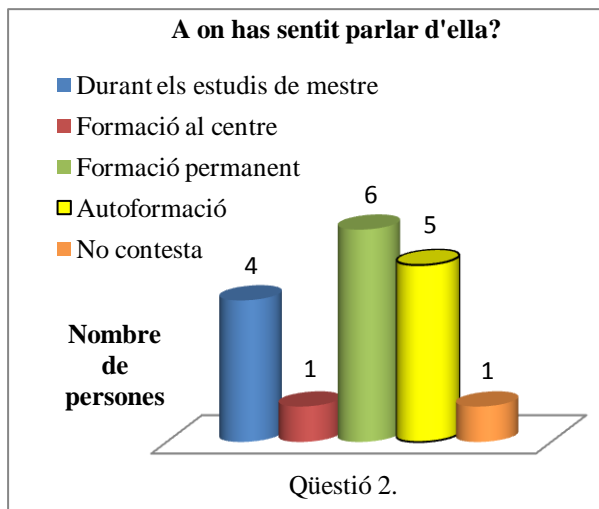
Al mateix temps podem afirmar, gràcies a les preguntes d'introducció, que totes les docents que han respost de forma positiva a aquesta pregunta eren d'infantil i l'altre 33,33 % eren mestres de primària, és a dir les mestres especialistes d'alguna àrea (gràfic 1).

Gràfic 1. Respostes a la qüestió 1.

A partir d'aquest punt és quan es poden establir dos subgrups, els coneixedors de la filosofia 3/18 i els que no ho són tant. Doncs les mestres que han respost “poc” a la primera pregunta no han respost a quasi cap altra interrogant i la que ha contestat amb “gens” ha deixat en blanc la resta del qüestionari. No obstant, totes les dades que aquí s'exposin seguiran partint d'una població de nou participants.

En la següent qüestió, la número dos, es demana on s'ha rebut la formació envers aquest tema i hem de dir que només dues de les enquestades han seleccionat únicament una resposta, donant a entendre que els coneixements que tenen sobre filosofia 3/18 els han adquirit de

Gràfic 2. Respostes a la qüestió 2.

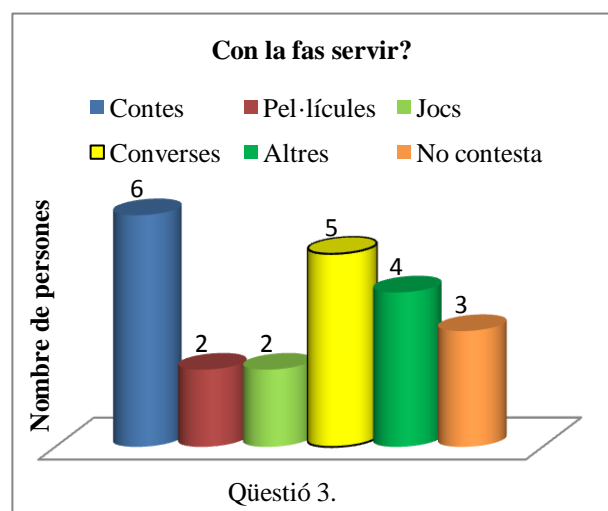
diverses formes, podent ser aquestes: “durant els estudis de mestre”, que ha rebut només el recolzament del 44,44%; “formació al centre”, té el suport del 11,11%; “cursos de formació permanent del professorat presencials o en línia”, té un seguiment del 66,66 %; i “l’autoformació”, que ha obtingut un 55,55 % dels vots (gràfic 2).

Envers la següent secció a analitzar, *Recursos*, hem d’aclarir que cap de les tres mestres que tenen pocs o cap coneixement sobre el tema han contestat les preguntes que en aquest apartat es troben.

A la interrogativa número tres ha succeït una cosa semblant a l’anterior, doncs cap de les sis mestres que sí ha contestat aquesta pregunta, ha seleccionant només una de les opcions, deixant clar que quan fan servir la filosofia 3/18 utilitzen més d’un recurs, concretament entre dos i cinc tipus diferents.

És a dir, dels quatre recursos que s’ofereixen per marcar (contes, pel·lícules, conversa o jocs), els primers han estat votats per les sis mestres, els segons i els quarts només per dues docents i la conversa per cinc de les educadores.

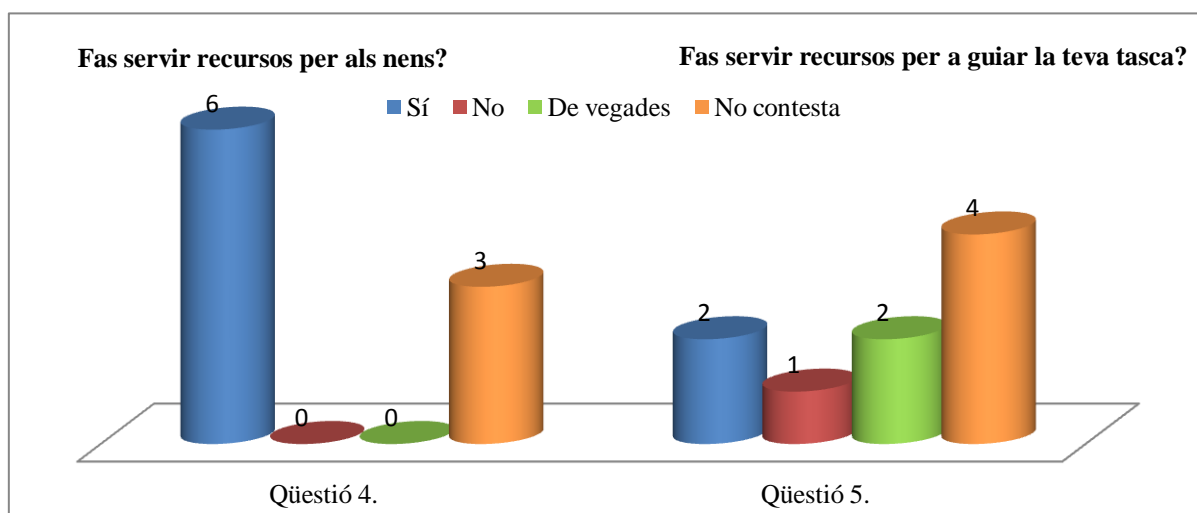
No obstant, hi ha que dir també que quatre de les sis mestres que sí han contestat aquesta qüestió han afegit altres recursos, com és la utilització d’obres d’art, dibuixos o música per a treballar la filosofia 3/18 (gràfic 3).

Gràfic 3. Respostes a la qüestió 3.

La cinquena oració interrogativa demana si es fan servir recursos per als nens i la totalitat de les mestres (sis) que ha contestat aquesta pregunta ha dit que sí, però només tres d'aquestes han explicat que ho fan amb materials diferents dels anomenats a la qüestió anterior, com són: els objectes intermediaris per a mantenir l'ordre de la parla en la conversa o amb caixes sorpresa de les quals s'extreuen materials que són objecte d'estudi (gràfic 4).

La darrera pregunta d'aquesta secció vol saber si el personal docent fa servir algun tipus de recurs per guiar la seva tasca en relació a les activitats de filosofia 3/18 o no. Aquí només cinc de les nou enquestades contesten a la pregunta, on un 22,22 % diu que sí utilitza algun tipus de material, fent menció al llibre *Tot pensant* o altres, i el mateix nombre diu que ho fa de vegades, però no indica quina tipologia de material emprava. Quedant d'aquesta manera només un subjecte, el 11,11 %, que diu que no usa cap recurs (gràfic 4).

Gràfic 4. Respostes a les qüestions 4 i 5.

Passem a l'apartat de *Programació*, on succeeix igual que a la secció anterior en relació a les mestres que no tenen gaires nocions sobre filosofia 3/18, ja que no han contestat cap qüestió de les que aquí es troben.

Així, a la pregunta número sis del qüestionari se'ls demana "quin dia de la setmana fan activitats de filosofia 3/18?" i el 100 % de les sis mestres que la contesta, assegura que no té dia preestablert per a realitzar tasques en relació a la filosofia 3/18, doncs ho fan de forma puntual o depenent de la situació.

La següent interrogativa vol saber en quin moment de la jornada es posen en pràctica les activitats relacionades amb aquest tema.

Aquí obtenim com a resultat que el 44,44 % de les educadores afirma fer-ho “al matí prompte”, doncs, segons les seves anotacions, és el moment preferible ja que és quan els nens es troben més receptius (gràfic 5).

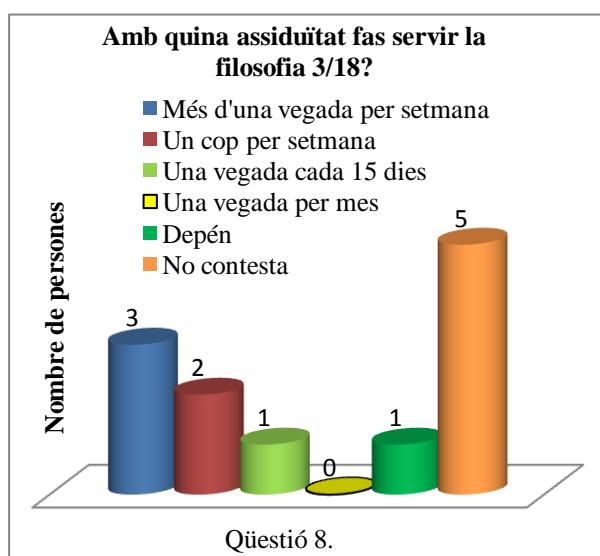
No obstant, dues de les mestres que afirmen això també asseguren fer-ho abans d'anar-se'n a casa, sent aquesta informació

contradictòria amb l'explicació anterior, atès que, com per tots és sabut, els nens estan menys atents en aquest darrer moment del dia. De la resta, un 11,11 % declara que majoritàriament realitza aquest tipus d'activitats abans del pati i l'altre 11,11 % no contesta a la pregunta in situ i ens redirigeix a una explicació on es pot llegir:

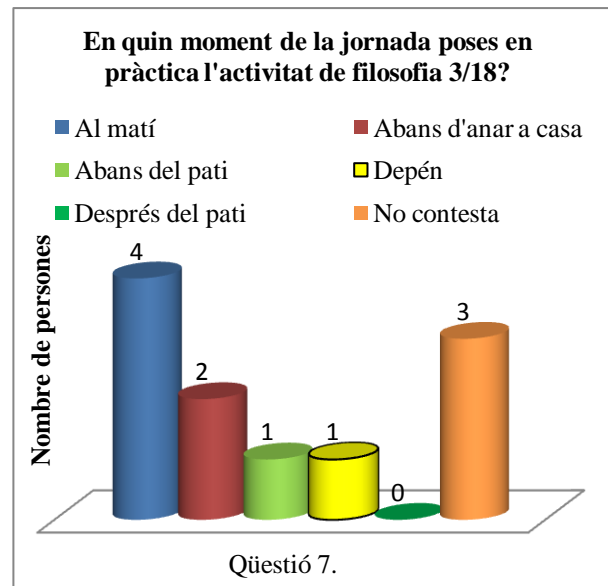
Intento aplicar aquesta filosofia en el dia a dia de l'aula, no com una cosa programada en un temps concret, l'aplico en qualsevol moment, arran d'una conversa, una situació, etc. [...]

Quedant nul·la l'alternativa de “després del pati”, vist que cap de les mestres l'ha senyalat.

“Amb quina assiduitat fas servir la filosofia 3/18?” és la pregunta vuit i hi han respost quatre de les nou enquestades, doncs una de les que no ha contestat a l'espai preestablert ha estat la

Gràfic 6. Respostes a la qüestió 8.

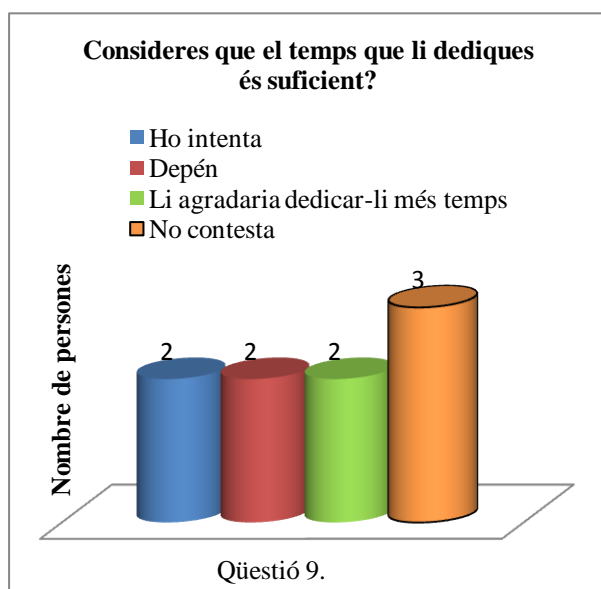
Gràfic 5. Respostes a la qüestió 7.

mateixa que a la qüestió anterior ens a remès al paràgraf citat, redirigint-nos igualment en aquesta ocasió. Paral·lelament, el 33,33 % de les enquestades diu que ho fa més d'una vegada a la setmana, una de les quals també diu que ho pot fer només un cop per setmana i un 11,11 % diu que ho pot fer un cop per setmana o cada quinze dies, quedant deserta l'opció “d'una vegada al mes” (gràfic 6).

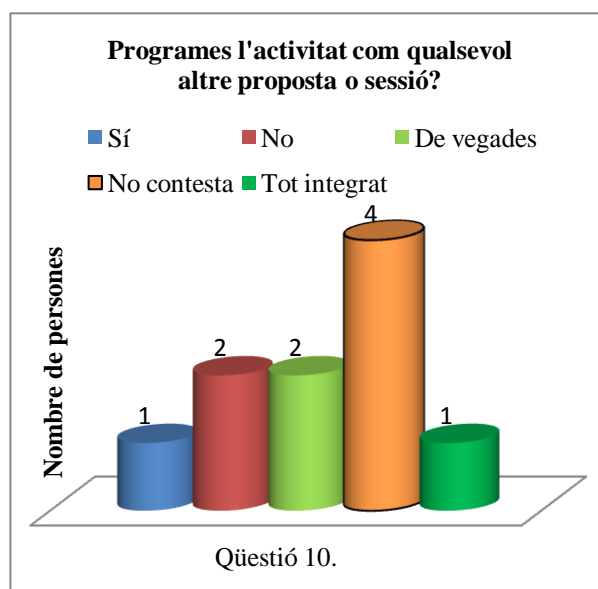
La pregunta nou és un impuls a la reflexió després d'haver plantejat les darreres qüestions. És per això que se'ls hi demana si creuen que el temps que li dediquen al tema és suficient. I, creiem, que per ser una interrogativa més oberta cap de les enquestades ha contestat directament. Doncs, el 22,22 % d'elles creu que intenta integrar les activitats en la vida diària, la mateixa xifra diu que depèn de la programació i l'altra 22,22 % diu que, en el futur, li agradaria dedicar-li més temps (gràfic 7).

En la dècima qüestió, només el 11,11 % de les mestres afirma programar, com qualsevol altra activitat, les sessions de filosofia 3/18. Mentre que un 22,22 % assegura no programar-les i el mateix nombre indica que ho fa de vegades.

No obstant, només un 11,11 % explica que no les programa perquè considera la filosofia 3/18 com un tot integrat en altres tasques i no com quelcom independent (gràfic 8).

Gràfic 7. Respostes a la qüestió 9.

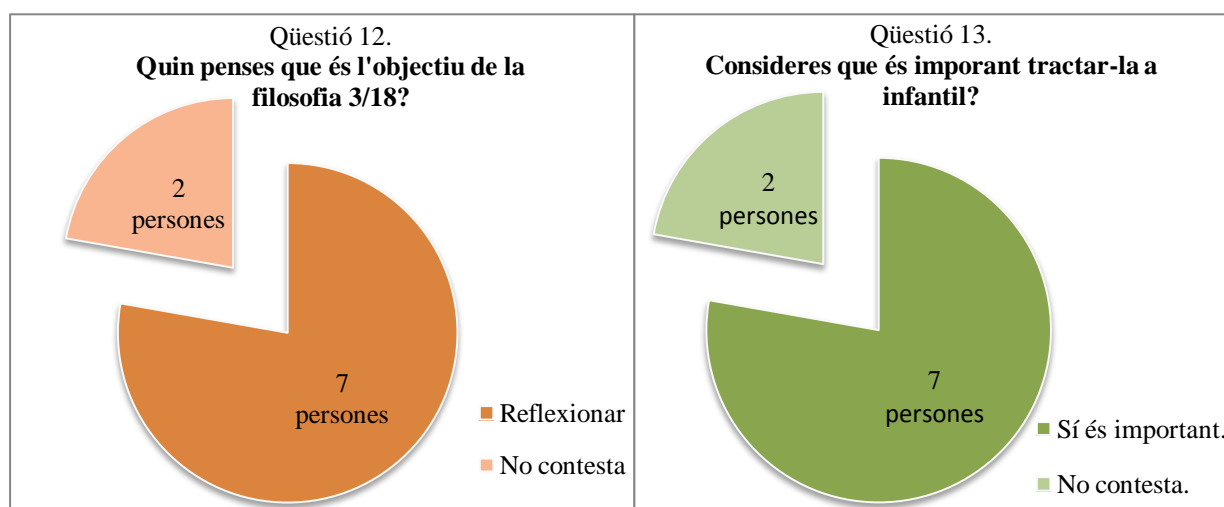
Gràfic 8. Respostes a la qüestió 10.

Pel que fa a la darrera pregunta d'aquest apartat, en la que es requereix a les mestres que si programen les activitats de filosofia 3/18 que indiquin de forma breu quins paràmetres fan servir. Obtenint només tres respostes, és a dir un 33,33 %. D'elles una asseguren prestar més atenció al plantejament dels objectius, altra dóna importància a la relació que s'ha d'establir entre les finalitats i la participació i una altra atén especialment a les necessitats del grup. Quedant sense respondre o no fent-ho adequadament un 66,66 % de les docents enquestades.

Passem, ara ja, a la darrera secció del qüestionar, la d'*Opinió*, on una de les tres mestres que havien explicat tenir pocs o cap coneixement envers la filosofia 3/18 ara sí contesta a dues de les preguntes d'aquest apartat.

La primera interrogativa demana per l'objectiu general de la filosofia 3/18 i el 77,77 % de la població assegura que aquest consisteix en reflexionar (gràfic 9). Però les educadores van més enllà i relacionen l'acte de reflexionar amb accions per:

- “raonar de forma crítica”,
- “conèixer nou vocabulari”,
- “ser conscient de les pròpies idees”
- i “aprendre a respectar diferents opinions i arribar a acords grupals”.
- “fer feedback”,
- “desenvolupar la creativitat,”

Gràfic 10. Respostes a la qüestió 12.

Gràfic 9. Respostes a la qüestió 13.

Pel que fa a la pregunta número tretze de l'instrument, se'ls hi demanda si, segons el punt de vista de cada educadora, és important tractar aquest tipus de filosofia a infantil i per què. Essent la resposta majoritàriament afirmativa, doncs el 77,77 % respon de forma positiva (gràfic 10) i argumenten les respostes amb explicacions com:

- “perquè ajuda als infants a adquirir hàbits d'escolta”,
- “a desenvolupar una ment més oberta i reflexiva”,
- “els estimula”,
- “els dóna recursos per treballar de forma global”
- i “els ajuda a organitzar el pensament, a més d'aportar-los vocabulari nou”.

I a la darrera i última qüestió de l'entrevista es demana si les mestres consideren que l'àrea de filosofia ajuda i complementa les altres o si, pel contrari, els hi lleva temps.

En aquesta ocasió, les sis educadores que han contestat aquesta pregunta asseguren que la filosofia 3/18 ajuda al desenvolupament integral del nen per diverses raons. Entre elles trobem explicacions com:

- “perquè ajuda a cercar respostes utilitzant diferents habilitats del pensament”,
- “perquè qualsevol àrea està íntimament relacionada amb el pensament” i per tant no es poden deslligar unes d'altres,
- “perquè la filosofia 3/18 és una metodologia que complementa el desenvolupament de la capacitat mental i facilita l'adquisició de nou vocabulari”
- i “perquè l'agilitat mental que s'adquireix [gràcies a tasques relacionades amb la filosofia 3/18] millora la capacitat d'anàlisi i aconsegueix que aquesta sigui més espontània”.

En definitiva, els resultats obtinguts amb l'instrument han estat diversos i variats, pel que fa a l'argumentació de les respostes, però en la immensa majoria, llevat de les mestres de primària, totes les docents d'infantil enquestades coneixen la filosofia 3/18. Establint d'aquesta manera dos subgrups, com hem mencionat anteriorment, un on englobem a les educadores coneixedores de la filosofia 3/18 (mestres d'infantil) i un altre dels docents poc o gens coneixedors del tema (mestres de primària especialistes).

7. Discussió.

En haver enunciat les dades obtingudes en l'enquesta, és el moment de comentar la informació en termes generals. Per així poder extreure de cada qüestió una reflexió, que posteriorment, amb l'ajuda de la teoria, els objectius i les hipòtesis plantejades al començament, es traduiran en unes conclusions fonamentades.

Partim, com hem dit anteriorment, d'una població de nou individus, sis metres d'infantil, cinc de les quals són tutores d'un grup classe i l'altra és mestra de suport, i tres mestres de primària, especialistes en tres àrees diferents: anglès, música i audició i llenguatge.

Del primer apartat, anomenat *Coneixements* i on hi ha dues qüestions, podem extreure que sis de les nou mestres tenen molts o bastants coneixements sobre filosofia 3/18, la totalitat de les quals són docents de l'etapa i no especialistes. Doncs, de les tres mestres de primària cap d'elles tenia nocions sobre el tema.

Igualment, hem de dir que totes les educadores que afirmen tenir aquests tipus de coneixements els tenen gràcies a la formació posterior a la dels estudis de mestre, és a dir, gràcies a cursos de formació permanent del professorat o d'autoformació.

D'altra banda, a la secció de *Recursos*, on hi ha tres preguntes, deduïm que les educadores que fan servir activitats de filosofia 3/18 ho fan mitjançant converses o amb materials per als nens, majoritàriament contes o objectes intermediaris. I que a més, les mestres utilitzen algun tipus de llibre o guia per docents i així encaminar la seva tasca o la proposta a realitzar, com suggereixen els escrits dels autors consultats.

Respecte al següent apartat, on hi ha sis interrogatives i s'anomena *Programació*, sembla haver una unanimitat amb les respostes, doncs totes les mestres, que han contestat a aquestes preguntes, asseguren no tenir un dia preestablert per a realitzar activitats relacionades amb la filosofia 3/18, però si que reconeixen que hi ha un moment durant la jornada que és el més idoni: "al matí prompte, només arribar", ja que segons la teoria recercada és quan els infants es troben més receptius, fet que afirmen les docents.

No obstant, sembla que les mestres no tenen clar si el temps que li dediquen a la filosofia 3/18 és suficient, ja que en demanar-ho divaguen en l'argumentació, sense decidir-se per una resposta. Però, majoritàriament, asseguren que aquest tipus d'activitats les realitzen, mínimament, un cop per setmana.

D'igual manera, a aquesta secció, podem veure que les mestres normalment no programen les propostes relacionades amb la filosofia 3/18, encara que sí tenen clar que aquestes activitats han de donar resposta a alguns criteris, com poden ser: la participació de tots els infants o el fet que aquestes tasques donin resposta a les necessitats dels nens, com argumenten els experts en les seves teories.

És a dir, podem pensar que aquest apartat en especial ha estat dificultós per a les educadores, doncs en preguntes del mateix àmbit han respost coses diferents que poden fer pensar que qualcuna cosa podria ésser susceptible de millora, com és el cas de la programació.

Per finalitzar, al darrer bloc de qüestions anomenat d'*Opinió*, totes les docents que hi contesten creuen que el màxim objectiu de la filosofia 3/18 és quelcom relacionat amb la reflexió, que aquesta és una tasca important i que complementa les altres àrees, argumentat, clar està, cadascuna la seva resposta de forma subjectiva, deixant així demostrat que no coneixen específicament el què diuen els manuals en aquest aspecte, però apropant-se a les definicions que els experts exposen.

En definitiva, podem afirmar que aquest qüestionari ens ha ajudat a donar resposta a la majoria de les nostres inquietuds, cosa que argumentarem al següent apartat, però no podem contrastar els nostres resultats amb altres investigacions, perquè, com ja vàrem dir a l'estat de la qüestió, no hem trobat altres recerques sobre el tema als darrers cinc anys. No obstant, sí hem comparat les respostes amb el marc teòric exposat, en els casos que es podia, donat que la teoria només explica com posar en marxa un projecte de filosofia 3/18, però no indica com es pot formar al personal docent sobre el tema.

Igualment, hem de tenir en compte, com mencionarem a apartats anteriors, que poden existir errors, deguts a: la mesura, ja que pot ser que l'instrument, per les seves característiques, no reflecteixi de forma adient els resultats; o de processament, deguts al maneig de les dades en el transcurs de la investigació.

No obstant, considerem que no existeixen errors d'observació, atès que s'ha enquestat a tota la població relacionada amb l'educació infantil del CEIP Sant Carles i les persones que no han respost a algunes qüestions ha estat perquè no tenien nocions sobre el tema.

Per acabar, ens agradaria comentar breument que les dades i informacions que ens han subministrat els enquestats estan protegides per així salvaguardar la confidencialitat de les identitats. Doncs, l'estat Espanyol amb la Llei Orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de Protecció de Dades de Caràcter Personal, així ho exigeix.

És per aquest motiu que les enquestes són anònimes i gràcies a les preguntes d'introducció, com és aquella on es demana quina relació tenen els subjectes amb els alumnes d'educació infantil, és pot obtenir la informació personal necessària sense desvetllar cap dada que incompleixi l'esmentada llei.

Així, després d'haver especificat les característiques que envolten l'estudi, i amb elles, esperem preveure al lector de possibles confusions o generalitzacions. Doncs creiem que, com s'ha explicat anteriorment, encara que les conclusions que d'aquí s'extreguin seran fruit d'una acurada reflexió, som conscients que la mostra emprada pot set no suficient, ja que la totalitat d'individus que es dediquen a l'educació és molt amplia i, tal vegada, la població seleccionada per l'estudi no reflexa les característiques de tots els individus que treballen en aquest àmbit i que tinguin una relació amb la filosofia 3/18.

8. Conclusió.

Per poder realitzar unes reflexions òptimes envers els coneixements que tenen els mestres d'educació infantil i els que hi col·laboren a l'etapa del CEIP Sant Carles, i en conseqüència, efectuar unes conclusions fonamentades i fidedignes sobre el tema, és necessari realitzar una connexió entre l'amalgama d'informació obtinguda, les dades teòriques, els objectius i hipòtesis plantejades al començament del projecte,

Així, si ens fixem amb els objectius del treball plantejats al inici d'aquest escrit, podem concloure que aquest projecte ens ha ajudat a adquirir nous coneixement sobre la filosofia 3/18, doncs gràcies a l'àrdua documentació realitzada hem pogut saber, entre d'altres aspectes, què és la filosofia 3/18 en termes d'alguns experts, quins són els seus objectius i quines possibilitats té aquesta metodologia dins de l'etapa de l'educació infantil.

De la mateixa manera, gràcies a aquests nous coneixements i amb l'ajuda de l'instrument creat, hem obtingut algunes dades envers quina és la informació amb la que disposen els mestres d'infantil i els que hi col·laboren del CEIP Sant Carles sobre la filosofia 3/18.

Dit altrament, amb les dades recollides podem establir que els mestres d'infantil sí coneixen la filosofia 3/18 i la utilitzen, però els mestres especialistes que col·laboren en l'etapa no tenen coneixença d'aquesta metodologia o en tenen molt poca. No obstant, podem constatar que la formació que envolta aquests coneixements ha estat rebuda, majoritàriament, en cursos d'autoformació o de formació permanent, donant així resposta a una de les nostres preguntes d'investigació: la formació obtinguda sobre filosofia 3/18 s'haurà portat a terme als estudis de mestre?

Per consegüent, els mestres que afirmen tenir coneixença d'aquesta proposta declaren, també, tenir recursos per emprar-la. O sigui, coneixen o disposen de materials, tant per als infants com per a guiar la seva pròpia tasca, encara que per realitzar propostes de filosofia 3/18 es decanten més per activitats de conversa.

Doncs, segons les seves argumentacions, aquests tipus d'accions s'adapta més a les necessitats dels nens, entenent d'aquesta manera les possibles complicacions que els hi comporta portar a la pràctica una tasca tant complexa com és el fet d'intentar fer reflexionar millor als infants, ja que aquest era un dels nostres objectius específics.

Pel que fa a la planificació, hem pogut esbrinar, donant així resposta a altra de les nostres inquietuds, que les mestres no programen amb tant cura les propostes relacionades amb el projecte de filosofia 3/18 com ho fan amb altres activitats. Però algunes d'elles sí afirmen tenir en compte alguns aspectes, com són: els objectius, la participació dels infants i les seves necessitats.

De manera que, amb aquestes dues conclusions podem dir que existeix una confrontació o contradicció, donat que les docents asseguruen no planificar de manera formal les activitats però reconeixen, al mateix temps, que tenen en compte alguns paràmetres per portar a terme amb èxit les propostes. Per tant, podem establir que encara que no programin les sessions de filosofia 3/18, sí que les organitzen, entenent aquest fet com l'acció d'estructurar la tasca.

Tanmateix, amb les qüestions de l'apartat que hem mencionat anteriorment també volíem saber amb quina continuïtat realitzaven activitats relacionades amb la filosofia 3/18 i em pogut esbrinar que almenys ho fan un cop per setmana. A més, afirmen que no tenen un moment predeterminat per realitzar tasques relacionades amb aquest projecte, però reconeixen que hi ha un moment durant la jornada que és més idoni, al matí prompte, donat que en aquest moment els nens estan més receptius.

En termes generals, aquesta secció ens fa saber que les educadores no realitzen de forma continuada activitats de filosofia 3/18, encara que moltes d'elles afirmen que les integren, o al menys ho intenten, en el dia a dia. Cosa que ens fa pensar que, tal vegada, no la utilitzen com una eina comodí, com ens havíem plantejat a les preguntes d'investigació, encara que tampoc tenen gaire clar si els hi dediquen prou temps.

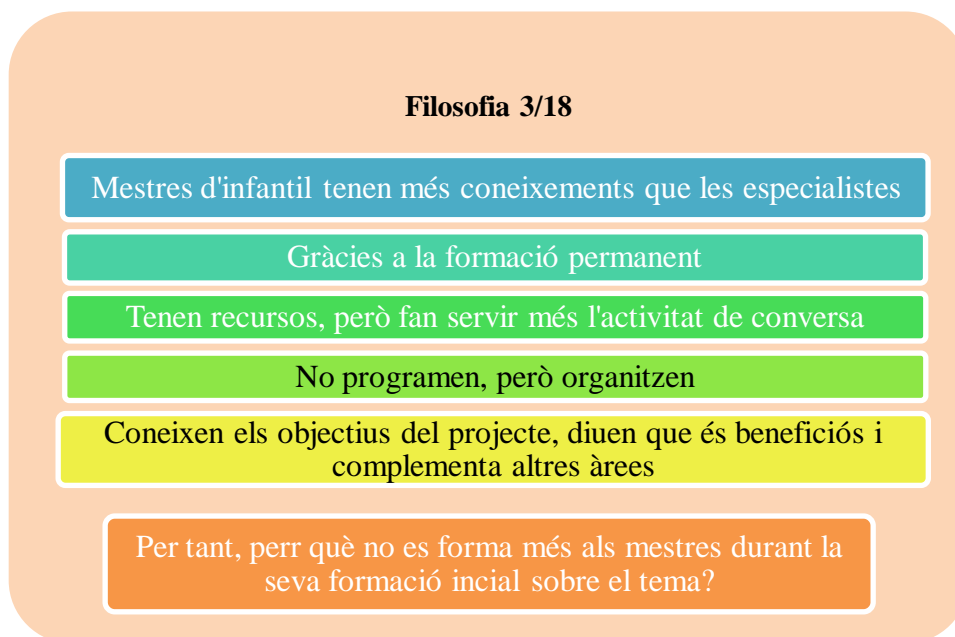
I gràcies a la darrera secció del qüestionari, la d'*Opinió*, hem pogut ser conscients de la rellevància que li atorga cada docent a les tasques relacionades amb la filosofia 3/18 i de quin és per a elles el màxim objectiu d'aquest projecte, donant així resposta a un altre dels nostres objectius específics.

Doncs, amb la primera pregunta d'aquest apartat, elles han definit, amb les seves paraules, el que pretén la filosofia 3/18, tenint totes les respostes com a paraula comú la reflexió. Encara que poques han mencionat el benefici futur que aquesta metodologia aporta: pensar millor de forma autònoma, el que és també el vertader objectiu de la filosofia 3/18, segons els experts.

D'igual mode, totes les mestres asseguren que el fet de realitzar tasques de filosofia 3/18 a edats primerenques és importat, ja que complementa les altres àrees (gràfic 11).

Per tant, tenint en compte que les mestres que han fet servir activitats de filosofia 3/18 entenen que això agilitza el desenvolupament d'un pensament més analític i reflexiu des d'una perspectiva crítica, per què no es forma més als docents durant la seva formació bàsica envers aquest tema?

No obstant, elles mateixes no tenen molt clars alguns aspectes envers la planificació i posada en pràctica d'activitats relacionades amb la filosofia 3/18, així doncs, potser seria interessant, de cara a futures investigacions, plantejar-se alguna qüestió sobre el contingut o les eines que es faciliten al personal docent que s'està formant sobre la matèria. És a dir, les estratègies que es proporcionen són suficients i s'ajusten a la realitat de les aules?

Gràfic 11. Esquema de les conclusions.

9. Referències bibliogràfiques.

Ballester, Lluís. (2004). *Bases metodològiques de la investigació educativa* (2a ed.). Palma: Universitat de les Illes Balears.

Carreras, Carla. (2008). *L'herència deweyana: la Philosophy for Children de Matthew Lipman i les bases del coneixement*. Tesi doctoral no publicada, Universitat de Girona. Recuperat 3 abril 2013, des de <http://hdl.handle.net/10803/7823>

De Puig, Irene. (2012). *Fer filosofia a l'escola* (1a ed.). Barcelona: Eumo.

De Puig, Irene. (2011). Matthew Lipman y filosofía para niños. *Crearmundos*, 9(4), 125. Recuperat 24 abril 2013, a http://www.creamundos.net/asociacion/as/revista_files/Crearmundos_9.pdf

De Puig, I., i Sàtiro, A. (2011). *Tot pensant: Recursos per a l'educació infantil* (6a ed.). Barcelona: Eumo.

El Psicoasesor. (2012). *TestS-50 – Prueba de Madurez Mental de California*. Recuperat 27 abril 2013, des de <http://www.elpsicoasesor.com/2012/04/test-s-50-prueba-de-madurez-mental-de.html>

Grup IREF. (2006). *Què és el Grup IREF?* Recuperat 3 abril 2013, des de <http://www.grupiref.org/>

Grup IREF. (2011). *Recomanacions per l'educació filosòfica a Amèrica del Nord i a Europa*. Recuperat 20 abril 2013, des de <http://www.grupiref.org/documents/recomanacions-UNESCO.pdf>

Icart, María T. (2006). *Elaboración y presentación de un proyecto de investigación y una tesina*. Recuperat 20 maig 2013, a <http://books.google.es/books?id=5CWKWi3woi8C&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false>

Imbernón, Francesc. (2011). Ètica i valors en la formació docent. *Innov[IB]. Recursos i Recerca Educativa de les Illes Balears*, 2. 8-14. Recuperat 3 abril 2013, a <http://www.innovib.cat/numero-2/pdfs/art1.pdf>

Ley orgànica 15/1999, de 13 de diciembre, de Protección de Datos de Carácter Personal, BOE núm. 298 (1999).

Lipman, Matthew. (1997). *Pensamiento complejo y educación*. Recuperat 28 abril 2013, a <http://books.google.es/books?id=p59aYXh9BkYC&pg=PA5&lpg=PP1&dq=pensamiento+complejo+y+educaci%C3%B3n+lipman&hl=es>

Lipman, M., Margaret Sharp, A., i Oscanyam, F. S. (1991). *Filosofia a l'escola* (1a ed.). Barcelona: Eumo.

Noveduc. (2012). *El descubrimiento de Ari Stóteles*. Recuperat 27 abril 2013, des de <http://www.noveduc.com/index.php>

Uhl, Siegfried. (2006). *Fundamentos filosóficos y empíricos de la investigación en ciencia de la educación*. Recuperat 9 maig 2013, a <http://www.uned.es/educacionXX1/pdfs/09-07.pdf>

UNESCO. (2005). *La función de la UNESCO: una perspectiva general*. Recuperat 24 abril 2013, des de <http://www.ugr.es/~filosofia/xdocu/2005-UNESCO-documento-sobre-filosofia.pdf>

Universitat de les Illes Balears. (2013). *Educació Infantil: competències*. Recuperat 19 abril 2013, des de <http://estudis.uib.cat/grau/infantil/competencies.html>

10. Annexos.

Annex 1. Instrument en blanc.

Qüestionari envers la Filosofia 3/18 a Educació Infantil.

Mestre de: _____.

A cada pregunta has de triar una resposta i si et demana el per què contestar-ho argumentat la teva resposta.

Gràcies per la teva col·laboració.

o. Quina relació tens amb els alumnes d'Educació Infantil?

Ets tutora d'un grup. Quin? _____

Fas suport a algun grup. Quin? _____

Ets especialista. De quina àrea? _____

Coneixements.

1. Has sentit parlar de la filosofia 3/18?

Gens.

Bastant.

Poc.

Molt.

2. A on has sentit parlar d'ella?

Durant els teus estudis de mestre.

Formació en el centre.

Cursos de formació permanent del professorat presencials o en línia.

Autoformació.

Recursos.

3. Com la fas servir?

Amb contes.

Amb converses.

Amb pel·lícules.

Amb jocs.

O amb altres. Indica quins: _____

_____.

4. Fas servir recursos per als nens?

Sí. Quins? _____

_____ .

No.

De vegades.

5. Fas servir recursos per a guiar la teva tasca?

Sí. Quins? _____

_____ .

No.

De vegades.

Programació.

6. Quin dia de la setmana fas l'activitat de filosofia 3/18?

Indistintament, quant tens temps.

Tens un dia preestablert. Quin? I per què? _____

_____ .

7. En quin moment de la jornada poses en pràctica l'activitat de filosofia 3/18?

Al matí prompte, només arribar.

Després del pati.

Abans del pati.

Abans d'anar-se'n a casa.

8. Amb quina assiduitat fas servir la filosofia 3/18?

Més d'una vegada per setmana.

Una vegada cada quinze dies.

Una vegada per setmana.

Una vegada per mes.

9. Per tant, consideres que el temps que li dediques és suficient? Per què? _____

_____ .

10. Programes l'activitat com qualsevol altre proposta o sessió? És a dir, amb uns objectius, temporalització, etc.

Sí.

De vegades.

No.

No sap/ no contesta.

11. Quins paràmetres tens en compte per programar-la? Enumera'ls. _____

_____.

Opinió:

12. Quin penses que és l'objectiu de la filosofia 3/18?

_____.

13. Consideres que és important tractar-la a infantil? Per què?

_____.

14. Consideres que aquesta àrea ajuda a complementar les altres o per el contrari et lleva temps. Argumenta la teva resposta.

_____.

Moltes gràcies!